

Verslag 2017 – output van onderzoek en onderwijs

Titus Brandsma Instituut

INHOUD

VOORAF	3
WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK	5
1 Wetenschappelijke activiteiten in 2017, inleiding	5
1.1 Wetenschapsplan 2017-2021	5
1.2 TBI-Lectures	6
1.3 Studiedagen en andere onderzoeksbijeenkomsten	7
1.4. TBI-leerstoel aan de Cusanus Hochschule Bernkastel-Kues	10
1.5. TBI-fellow programma ‘bursa cusana’	10
1.6. Geassocieerd Onderzoekers	11
2. Spirituality International (SPIRIN Network)	12
3 Rapportage van de onderzoeksoutput	13
4 Begeleiding onderzoek	29
4.1 Promoties in 2017	29
4.2 Begeleiding promotieonderzoek	30
5. Bijdragen aan congressen	30
6 Wetenschappelijke functies, vormen van samenwerking en redactielidmaatschappen	32
VORMING EN ONDERWIJS	36
1 Publieksevenementen	36
1.1 Nacht van de Mystiek (3 februari 2017)	36
1.2 24ste Titus Brandsma Lezing (16 juni 2016)	36
2 Studieweek Mystiek	37
3 Onderwijs	37
4 Collegereeksen	38
5 Colleges in curricula Wetenschappelijk Onderwijs, Hoger Beroepsonderwijs, postdoctoraal onderwijs	39
6 Overig cursus-en vormingswerk	40
7 Begeleiding Scripties	46
SAMENWERKING MET MAATSCHAPPELIJKE PARTNERS	47
1 Bezielde professionaliteit – samenwerking Stichting Carmelcollege	47
2 Verus-TBI-onderzoeksplaats	48
3 Kerk in de wijk – samenwerking met parochies en gemeentes	48
4 Samenwerking TBI- KSGV	48
5 Samenwerking met de Abdij Slangenburg	49
PERSONELE OPBOUW VAN HET INSTITUUT PER 31-12-2017	50

VOORAF

In 2017 werd binnen het Titus Brandsma Instituut al volop toegeleefd naar de viering van het vijftigste jubileum. Toch zou het niet terecht zijn om te spreken van een jaar van stilte voor de storm. Want ook in 2017 was er veel activiteit en vernieuwingsdrang binnen het instituut, zoals voorliggend jaarverslag laat zien. De meest opvallende vernieuwing betrof ongetwijfeld de realisering van een oud verlangen: de oprichting van een internationale groep junior scholars, de ‘TBI-fellows’. In 2017 kwam voor het eerst – en uit alle hoeken van de wereld – de leden van deze groep bij elkaar tijdens een levendige tweedaagse workshop. Het gaat om jongere onderzoeksters en onderzoekers die werden geselecteerd na een wereldwijd verspreide oproep. Allen werken ze rondom een thema dat nauw verwant is met een van de TBI-onderzoeksvelden. Voor het instituut is de oprichting van deze groep, onder de titel *bursa cusana*, een belangrijke weg om aan de toekomst te werken. Een netwerk van hoogwaardige jonge scholars ontstaat aldus rondom het TBI. Bovendien is het ook een manier om jonge religieuzen met intellectuele ambities uit de hele wereld met het TBI bekend te maken.

De instelling van de TBI-fellows was evenwel niet de enige vernieuwing in het voorbije jaar. Na bijna twintig jaar kwam een einde aan de School voor Spiritualiteit. Te moeten onderkennen dat de formule die zo lange tijd zo succesvol was in een veranderende samenleving aan vernieuwing toe is, was zeker geen gemakkelijk proces. Des te verheugender is het dat er, na jarenlange voorbereiding, nu een nieuw, meer modulair georiënteerd vormingsprogramma van start is gegaan, waarbij de twee bestaande zwaartepunten, Geestelijke Begeleiding en Maatschappelijke Spiritualiteit, ook blijven bestaan. Het begin van dit nieuwe programma stemt voorzichtig optimistisch.

Op 1 januari 2017 trad het nieuw *Wetenschapsplan 2017-2021* in voege. Dit was een jaar vroeger dan aanvankelijk gepland. Ook dit heeft alles te maken met het naderen van het 50-jarig jubileum dat aanleiding was tot een grondige reflectie omtrent de toekomst van het instituut. Meer nog dan in het vorige wetenschapsplan worden de verschillende *loci* van het wetenschappelijk onderzoek benadrukt. Als universitair instituut opererend binnen het wetenschappelijke veld, staat het TBI ook te midden van het religieuze leven. De manier waarop het instituut in dit spanningsveld opereert, maakt de eigenheid van het instituut uit.

Het TBI is, als samenwerking van universiteit en Karmel, van en voor de ordes en congregaties; en het is een instituut dat midden in het maatschappelijk leven wil staan, met open blik naar nieuwe ontwikkelingen, naar onverwachte plaatsen van spiritualiteit. Dit vraagt – zoals dit ook de afgelopen 49 jaar het geval was – om een heel eigen reflectie over de relatie tussen theorie en praxis – het gaat niet alleen om hoogwaardige publicaties in internationale A-tijdschriften, evenzeer staat de vraag centraal hoe er in de religieuze praxis gedacht wordt, en hoe er in het maatschappelijk leven spiritueel gedacht wordt. Het TBI moet plaats bieden aan een spiritualiteits- en mystiekonderzoek dat zich vanuit de religieuze praxis profileert.

Als universitair onderzoeksinstituut staat het TBI ook midden in de seculiere wereld, waar religie in de verdrukking is terwijl spiritualiteit en mystiek er juist verrassend ‘in’ zijn. Dat laatste heeft niet alleen maar positieve kanten. Mensen kunnen ook met een ‘goedkope’, modieuze instant-spiritualiteit misleid en spiritueel ‘uitgebuit’ worden. Het is de taak van het TBI – alsook die van de Kerk – om mensen te wapenen tegen dit soort misleiding aan de hand van een gedegen kennisname van onze mystieke en spirituele traditie. Dat het Wetenschapsplan 2017-2021 ‘kritiek’ als speerpunt voor ons spiritualiteits- en mystiekonderzoek naar voren schuift, vindt ook

in die bekommernis zijn *raison d'être*. In de toekomst zal deze 'mission' voor instituten als het TBI alleen maar aan urgentie en belang winnen.

2017 was ook het jaar waarin Hein Blommestijn na vele jaren dienst afscheid heeft genomen van het Titus Brandsma Instituut. Hein heeft er toe bijgedragen dat het instituut op de internationale kaart van het mystiek-onderzoek staat. Daarnaast heeft hij ook een belangrijke rol gespeeld voor de opleidingen van het instituut, de School voor Spiritualiteit. Langs deze weg danken wij Hein voor zijn inzet.

Een jaarverslag is een heel eigen genre. Het meandert tussen een ambtelijke taal, inclusief alle cijfertjes die daarbij horen, en een beeld met perspectief op de toekomst. Ambtelijke realiteiten zijn slechts dan bureaucratisch wanneer het zicht op die toekomst ontbreekt. De keuze voor internationalisering enerzijds en meer betrokkenheid van maatschappelijke partners anderzijds zou al iets van de visie op de toekomst moeten kunnen weergeven. En het mag duidelijk zijn dat dit instituut klaar is om in 2018 het vijftigste jubileum op gepaste wijze te vieren.

Dit verslag is een verantwoording over de volle breedte van de arbeid die is verricht bij de uitvoering van ons mission statement: 'de academische studie van de spiritualiteit in het licht van de joodse en christelijke traditie in verleden en heden, ten dienste van Kerk en samenleving door middel van publicaties, onderwijs en vorming'.

Dit jaarverslag bestaat uit vier delen:

Allereerst komt het *wetenschappelijk onderzoek* aan bod. In dat deel worden kort de resultaten vooropgesteld in het wetenschapsplan geschetst, waarna de expertmeetings en conferenties van het instituut worden voorgesteld. Tevens zal in dit deel ook ingegaan worden op het nieuwe initiatief van de TBI-fellows en wordt een overzicht gegeven van de projecten van de geassocieerde onderzoekers. In dit deel wordt ook verslag gedaan van het internationale netwerk *Spirituality International*.

In het tweede deel volgt een rapportage van de activiteiten op het gebied van *vorming en onderwijs*. Daar wordt veel aandacht besteed aan de publieksevenementen evenals het modulaire onderwijs- en vormingsaanbod met haar opleidingen Geestelijke Begeleiding en Maatschappelijke Spiritualiteit.

Het derde deel betreft de samenwerking met maatschappelijke partners, waarin onderzoek en vormingsprojecten beschreven worden die samen met of ten behoeve van deze partners worden opgezet.

Tot slot is in het vierde deel een overzicht te vinden van de *personele opbouw* van het instituut per 31 december 2017.

Dit is ook de plaats om collega Henk Rutten dank en waardering uit te spreken voor de vele uren werk die hij in de archivering en classificering van al deze gegevens heeft geïnvesteerd.

Inigo Bocken, wetenschappelijk directeur

WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

1 Wetenschappelijke activiteiten in 2017, inleiding

1.1 Wetenschapsplan 2017-2021

Op 1 januari 2017 trad een nieuw wetenschapsplan in voege. Dit is een jaar eerder dan oorspronkelijk gepland. Deze vervroeging heeft alles te maken met het nakende vijftigjarig jubileum van het instituut. Het nieuwe wetenschapsplan komt in de plaats van het vorige (getiteld *Contemplatio in actione*), maar kan tevens als een vervolg op dit plan worden beschouwd. Het nieuwe plan behelst drie thematische aandachtsvelden, met elk verschillende wetenschappelijke methodes en onderzoeksobjecten. Gemeenschappelijke onderzoeksinteresse in de drie velden is evenwel de vraag naar de betekenis van de mystiek als uitdrukking van christelijke spiritualiteit. Dit zijn de onderzoeksvelden die in het wetenschapsplan onderscheiden worden:

- (1) Mystiek/spiritualiteit en moderniteit (projectleider Marc De Kesel)
  - (2) Mystiek/spiritualiteit en religieus leven (projectleider Anne-Marie Bos)
  - (3) Mystiek/spiritualiteit en het maatschappelijk leven (projectleider Herman Westerink).
- Hier volgt een opsomming van de projecten zoals deze in de verschillende onderzoeksvelden uitgevoerd worden. Anders dan in vroegere jaarverslagen wordt de output van de projecten nu genoemd bij de individuele onderzoekers (zie: 3 Rapportage van de onderzoeksoutput).

Onderzoeksveld 1: Mystiek/spiritualiteit en moderniteit

- 1.1 Mystiek/spiritualiteit in de aanloop naar de moderniteit: ModerneDevotie
  - 1.1.1 Teksteditie van het oeuvre van Geert Grote, **Rijcklof Hofman**
  - 1.1.2 Dictionary of Modern Devotion
  - 1.1.3 Cusanus, *Devotio Moderna* & Moderniteit, **Inigo Bocken**
- 1.2 De impact van de mystieke en spirituele traditie op recente moderniteitstheorieën (Inigo Bocken, Marc De Kesel, HermanWesterink)
  - 1.2.1 Psychoanalyse en mystiek: onderzoek naar de relatie tussen deze twee in het werk van Michel de Certeau, Sigmund Freud en Jacques Lacan, **Herman Westerink, Marc De Kesel**
  - 1.2.2 Onderzoek naar het specifiek ‘moderne’ van zowel de Franse 17de eeuwse *spiritualité* (Fénelon, Malebranche, François de Sales) als de Franse 20ste eeuw (onder meer: Simone Weil, Georges Bataille), **Marc De Kesel**
  - 1.2.3 Onderzoek naar de relatie tussen mystiek en ascese in de diverse mystieke en spirituele scholen, **Herman Westerink, Marc De Kesel**

Onderzoeksveld 2: Mystiek/spiritualiteit en religieus leven

- 2.1 Teksteditie van en historisch onderzoek naar mystiek/spiritualiteit in het religieuze leven
  - 2.1.1 Karmelitaanse mystiek
    - 2.1.1.1 Jean de Saint-Samson, teksteditie, **Hein Blommestijn**
    - 2.1.1.2 *Cantico* van Johannes van het Kruis, **Loet Swart**
    - 2.1.1.3 Teksteditie van het oeuvre van Titus Brandsma, **Anne-Marie Bos**
  - 2.1.2 Historiografie

- 2.1.2.1 Capita uit de geschiedenis van het religieus leven, **Charles Caspers**
- 2.1.2.2 Project *Corpus Constitutionum Carmelitarum*, **Edison Tinambunan**
- 2.2 Mystiek/spiritualiteit in het contemporaine religieuze leven
  - 2.2.1 Karmelitaanse pedagogiek, **Anne-Marie Bos**
  - 2.2.2 Monastieke spiritualiteit als kritische spiritualiteit, **Thomas Quartier**
[Dit project loopt in samenwerking met de abdij van Doetinchem]
  - 2.2.3 Vincentiaanse spiritualiteit
  - 2.2.4 Ignatiaanse spiritualiteit, **Inigo Bocken**
  - 2.2.5 Actieve congregaties op zoek naar een nieuwe bestemming, **Thomas Quartier**,
Inigo Bocken
  - 2.2.6 Project religieus leven (in samenwerking met de KNR), **Pierre Humblet**
- 2.3 Bijbelse en liturgische spiritualiteit
  - 2.3.1 Liturgische theologie, **Thomas Quartier**
  - 2.3.2 Psalmenengetijden, **Ad de Keyzer** en **Kees Waaijman**
  - 2.3.3 Bijbelse spiritualiteit Nieuw Testament, **Huub Welzen**

Onderzoeksveld 3: Mystiek/spiritualiteit in de moderne cultuur en samenleving

- 3.1 Maatschappelijke spiritualiteit
  - 3.1.1 Vormingsproject Stichting Carmelcollege, **Anne-Marie Bos**
  - 3.1.2 Christelijke spiritualiteit in het onderwijs, **Theo van der Zee**
  - 3.1.3 Spiritualiteit en geestelijke gezondheidszorg, **Herman Westerink**
- 3.2 Theorievorming Maatschappelijke Spiritualiteit: **Herman Westerink** en **Inigo Bocken**
- 3.3 Mystiek/Spiritualiteit & Moderne Beeldende Kunst
  - 3.3.1 Onderzoek naar de ‘religieuze’ worsteling van de moderne beeldende kunst met haar ‘moderniteit’ (in het oeuvre van onder meer Hugo Ball, Joseph Beuys, Pier Paolo Pasolini), **Marc De Kesel**
  - 3.3.2 Opzetten van een lezingenreeks over ‘Spiritualiteit/mystiek & moderne beeldende kunst’, **Marc De Kesel**
  - 3.3.3 Organisatie van 2 colloquia over dit onderzoeksveld binnen de periode 2017-2021, **Marc De Kesel**
- 3.4 Mystiek/spiritualiteit & muziek, **Ad de Keyzer**

1.2 TBI-Lectures

In 2017 kwam een einde aan de onderzoeksbijeenkomsten van het Titus Brandsma Instituut, de zgn. *collatio*-bijeenkomsten. In de plaats ervan kwamen de TBI-lectures, een lezingenreeks rondom een bepaald thema. In 2017 werden deze lezingen georganiseerd onder de titel *Mystieke Beeldenstorm* en stonden ze in het teken van spiritualiteit en beeldende kunst.

Volgende lezingen vonden plaats:

- 25 januari 2017: Marc De Kesel: ‘Heilige crisis. Over de fascinatie van moderne kunst voor mystiek.’
- 22 februari 2017: Frank Bosman (Tilburg University): ‘Christendom en/als Dada’
- 22 maart 2017: Ruud Welten (Erasmus Universiteit): ‘Mystiek, erotiek en angst. Reflecties vanuit Paul Gauguin.’
- 26 april 2017: Theo Salemink (Tilburg University): ‘Dichter/schilder Lucebert en de mystiek’.

- 17 mei 2017: Daan van Speybroeck: ‘Kunst als participatie aan hogere waarden’.
- 11 oktober 2017: Frank van der Veire: ‘Wagners Kunstreligion als geniale kitsch’.
- 8 november 2017: Jean-Pierre Wils (RU Nijmegen): ‘Plaatsvervangende afwezigheid. Over de dialectiek van het religieuze beeld’.
- 22 november 2017: Anne-Marie Bos: ‘Iconisch kijken naar beelden’
- 13 december 2017: Janneke van der Leest (HOVO Nijmegen): ‘William Blake en de goddelijke bron van de kunst.’

1.3 Studiedagen en andere onderzoeksbijeenkomsten

1.3.1 HET MIRAKEL VAN AMSTERDAM – BOEKPRESENTATIE (21 januari 2017)

Zaterdagmiddag 21 januari was het feest in de kapel van het Amsterdamse Onze Lieve Vrouwe Gasthuis. Het Gezelschap van de Stille Omgang en Uitgeverij Prometheus presenteerden gezamenlijk een nieuw boek over de Heilige Stede en de Stille Omgang, *Het Mirakel van Amsterdam*. Deze vuistdikke pil is geschreven door Charles Caspers, staflid van het Titus Brandsma Instituut, en Peter Jan Margry, staflid van het Meertens Instituut. De Stille Omgang is een goed bewaard Amsterdams geheim. Elk jaar trekt medio maart een nachtelijke stoet van duizenden mannen en vrouwen zwijgend door de oude binnenstad. Dit ritueel gaat terug op het Mirakel van Amsterdam, een hostiewonder uit 1345. Op de plaats waar dit gebeurde, een huis in de Kalverstraat, bouwde men een fraaie kapel, de Heilige Stede. Pelgrims stroomden toe en bedevaart bracht welvaart. Na de komst van de Reformatie raakten de stedelingen onderling verdeeld over de cultus, en die verdeeldheid, met name tussen katholieken en protestanten, zou eeuwen blijven duren.

Deze ‘biografie’ gaat over de interactie tussen heiligdom, pelgrims, stad, natie, en de twisten die daarmee gepaard gingen. Zo groeide de Stille Omgang in de negentiende en twintigste eeuw uit tot hét ritueel waarmee Nederlandse katholieken hun identiteit en herwonnen maatschappelijke positie markeerden. Daarnaast inspireerde de formule van de omgang ook andere groeperingen, zoals de deelnemers aan stille (vredes)tochten en de provobeweging. Het Mirakel van Amsterdam biedt een nieuwe kijk op een omstrede en fascinerend onderdeel van de Amsterdamse en Nederlandse cultuur- en religiegeschiedenis.

1.3.2 STUDIEDAG: ‘GEESTELIJK GEZOND? KARL JASPERS – PSYCHOLOGIE EN GRENSERVARING’ (17 februari 2017; in samenwerking met KSGV)

Het werk van Karl Jaspers kan van nieuwe betekenis zijn in een tijd waarin de DSM de classificatie van stoornissen op een omstrede wijze bepaalt en waarin een neurobiologisch paradigma overheersend is. De laatste jaren hebben enkele psychiaters dan ook al gewezen op het belang van zijn zienswijze voor de huidige discussie over de interpretatie van psychische stoornissen. Ook klinken geluiden van ervaringsdeskundigen die vragen om een andere benadering dan alleen de biologisch-psychiatrische. Zij pleiten voor een eerherstel van de mens als geestelijk wezen, waarmee ook de rol en betekenis van geestelijke verzorgers weer meer gewicht krijgt. Die dienen zich tegenwoordig regelmatig te verantwoorden voor de toegevoegde waarde van hun werk. De ideeën van Karl Jaspers kunnen ook voor hen van belang zijn. Jaspers is dus niet alleen voor psychiaters van betekenis, maar ook voor psychologen en geestelijke verzorgers en daarmee voor de hele zorgpraktijk. Doel van de huidige studiedag is om kernpunten uit het gedachtegoed van Jaspers te presenteren en toe te passen op de hedendaagse

psychiatrische diagnostiek en zorg. Met ongeveer 100 deelnemers kan dit zeker een geslaagde studiemiddag genoemd worden.

PROGRAMMA

- Frits Milders: ‘Het omvattende menszijn: spanningsveld tussen deel en geheel’ Met respons door Mariëlle Polman.

Dr. C.F.A. Milders is psychiater, oud-opleider Lentis en voormalig redacteur Tijdschrift voor Psychiatrie.

- Gerrit Glas: ‘Jaspers’ psychologie van grenservaringen – een verkenning aan de hand van Kierkegaard’ Met respons door Martin Walton.

Prof. dr. G. Glas is psychiater en filosoof. Hij is als psychiater en opleider verbonden aan de Dimence Groep (Zwolle) en als filosoof aan de faculteit geesteswetenschappen (Dooyeweerd leerstoel voor christelijke filosofie) en aan het VUmc, afdeling anatomie en neurowetenschappen (hoogleraar filosofie van de neurowetenschappen).

-Mariëlle Polman: ‘Grensoverschrijdend gedrag? Karl Jaspers en geestelijke verzorging’ Met respons door Gerrit Glas.

Dr. M. Polman is docent Nederlands en filosofie aan het Stedelijk Gymnasium Nijmegen en organiseert activiteiten vanuit ‘Wie weet! Praktijk voor filosofie, religie en literatuur’.

- Martin Walton: “‘De krokus wijst beton zijn grens” (uit een gedicht van Okke Jager)’

Prof. dr. M. Walton, Theoloog, dichter, Bijzonder hoogleraar geestelijke verzorging Protestants Theologische Universiteit, Groningen.

1.3.3 SPIRITUALITEIT OP SCHERP (22 maart 2017)

Tijdens de presentatie van *Spiritualiteit op scherp* op woensdag 22 maart 2017 is door theoloog Erik Borgman en Maarten de Veth, rector van het Augustinianum te Eindhoven, gereageerd op de nieuwste publicatie van het Titus Brandsma Instituut. Hier wordt echt nagedacht over verborgen plaatsen van christelijke spiritualiteit – zoektocht naar een nieuwe actieve contemplatie – of contemplatieve actie.

Dit boek speurt naar de kritische geestelijke houdingen, inspiraties, stijlen en uitingen die inherent zijn aan de christelijke traditie in een moderne seculiere tijd. De spiritualiteit is soms uitgesproken profetisch, een andere keer weer aan het oog onttrokken, soms vlijmscherp en uitgesproken, dan weer aarzelend en vragend, tastend op zoek naar nieuwe woorden, houdingen en praktijken die uitdrukking geven aan wat haar drijft en bezielt. *Spiritualiteit op scherp* is een boek waarin de kritische dimensie van christelijke spiritualiteit wordt verkend en voor de hedendaagse maatschappelijke velden – onderwijs, zorg, e.a. – vruchtbaar gemaakt.

1.3.4 STUDIEDAG TECHNOLOGIE EN SPIRITUALITEIT (29 juni 2017)

Als mens, organisatie en samenleving staan wij aan de vooravond van de vierde industriële revolutie, zo stelt het World Economic Forum. Onze postmoderne samenleving is steeds meer gebaseerd op in netwerken verbonden mensen, organisaties en objecten. Netwerken stellen ons in staat ongeacht tijd en plaats onderlinge verbindingen aan te gaan en data en informatie uit te wisselen en te delen tussen willekeurige mensen, organisaties en objecten. Ook de wereldwijde industrie ontkomt niet aan deze ontwikkelingen en termen als *industries 4.0*, (*industrial*) *internet of things*, *advanced manufacturing*, *smart industries* en *cyber-physical systems* worden daarmee steeds gebruikelijker. De nieuwe industriële revolutie vormt een nieuwe uitdaging voor bedrijven en organisaties en vormt een noodzaak om de (productie)processen en daarop aansluitende supply chains opnieuw uit te vinden. Leven, wonen, werken produceren en creëren in netwerken

vereist een fundamentele verandering in de perspectieven waarmee wij leven, organiseren en produceren.

Meer dan beleidsmakers onder ogen zien, veranderen technologische ontwikkelingen de vertrouwde condities van onze samenleving. We hebben de Rubicon al lang overgestoken. Traditionele culturele, cognitieve en morele patronen lijken niet meer opgewassen tegen de oneindige mogelijkheden die nieuwe technologieën met zich meebrengen.

De menselijke maakbaarheid slaat daarmee paradoxaal genoeg om in onbeheersbaarheid. Grijs gebied en onzichtbare ruimtes zijn het gevolg. Het lijkt er op dat we als samenleving op zoek moeten gaan naar nieuwe omgangsvormen om met deze onbeheersbare mogelijkheden om te gaan. Komt op zo'n moment de spiritualiteitstraditie niet op onverwachte wijze weer in beeld?

Hebben mystiek en spiritualiteit niet juist altijd de omgang met het niet-weten gecultiveerd? Sprekers waren: Prof. Dr. Ben van Lier (CENTRIC/Steinbeis Universität Berlin) en Jonne Hoek (Filosofie TU Enschede, TBI-Fellow)

Studiedag ging door in het TBI, Nijmegen, en was een samenwerking met *De Goudse School: Platform voor organisatievraagstukken – een brug tussen Technologie, Spiritualiteit, Kunst en Wetenschap* (<http://www.degoudseschool.nl/>).

1.3.5 TOWARDS AN APOPHATIC POLITICAL/PUBLIC THEOLOGY. CONVERSATION WITH PROF. CATHERINE KELLER (2 oktober 2017)

In samenwerking met het Centre for Catholic Studies. Op maandag 2 oktober was de Amerikaanse theologe Catherine Keller (Drew University) te gast in Nijmegen, op uitnodiging van het Centre for Catholic Studies en het Titus Brandsma Instituut. Aanleiding was haar recente boek *Cloud of the Impossible. Negative Theology and Planetary Entanglement*. Geïnspireerd door de 15de eeuwse denker Nicolaus Cusanus enerzijds en door de process-theologie anderzijds ontvouwt Keller in dit boek een indrukwekkende systematische theologie die zich bekommert om belangrijke maatschappelijke problemen zoals de klimaatopwarming, maar ook de vraag naar gender-gerechtigheid. Catherine Keller lichtte zelf de inzet van haar boek toe en benadrukte daarbij het profetische gehalte van Cusanus' filosofie van de mogelijkheid en zijn grote sensibiliteit voor genuanceerde grensoverschrijdingen. Inigo Bocken (Titus Brandsma Instituut) ging in zijn coreferaat in op de rol die Cusanus speelt voor het werk van Keller en stelde zich daarbij de vraag om wat voor alternatief het dan eigenlijk gaat. Prof. Christine Büchner (katholieke theologie, Hamburg) benadrukte in haar coreferaat vooral het vergeten belang van de mystiek voor de theologie, zeker wanneer het er op aankomt de maatschappelijke rol van de theologie te herontdekken. In het namiddagprogramma reageerden ook prof. Rick Benjamins (PThU en RU Groningen) en Dr. Aurica Nutt (systematische theologie Köln) op het ambitieuze project van Keller. Benjamins belichtte vooral het belang van Kellers transformatie van de process-theologie, terwijl Aurica Nutt dit werk vanuit een gender-perspectief bekeek. Prof. Maaïke de Haardt (systematische theologie, RU) hield een indrukwekkende slotlezing waarin ze ook de ontwikkeling van Kellers werk en het belang voor een actuele publieke theologie belichtte.

1.3.6 CONGRES 'RELIGIÖSE ERFAHRUNG, SÄKULARE VERNUNFT UND POLITIK UM 1900', Wien (16-17 november 2017)

Georganiseerd in samenwerking met het Forschungsplatform 'Religion and Transformation in Contemporary Society' Universität Wien. Dit congres is al het derde in een rij van evenementen die georganiseerd worden in samenwerking met het onderzoeksplatform 'Religion and Transformation in Contemporary Society'. Op vorige congressen stond al de genese van het concept 'mystiek' rondom

1900 centraal en de betekenis hiervan voor onze tijd. Nu werd deze lijn doorgetrokken maar met de focus op het concept van religieuze ervaring en de verhouding tot het politieke – iets wat met het oog op de dramatische ontwikkelingen in het interbellum van bijzonder historisch gewicht is.

Tussen 1870 en 1930 komt het in verschillende wereldreligies tot nieuwe religieuze ontwikkelingen die zich uitzetten met twee dominante figuren van de seculiere rede – het historicisme en het positivisme (of evolutionisme). Geïnspireerd door verschillende aanzetten uit de levensfilosofie en het existentiële denken van Kierkegaard ontstaat rond 1900 een breed spectrum aan theologische en filosofische benaderingen van de religieuze ervaring en van de mystiek die de actuele discussie over de ‘terugkeer van de religie’ respectievelijk de ‘postseculiere samenleving’ in een nieuw licht stellen.

Voordrachten van Karl Baier, Inigo Bocken, Marc De Kesel, Isabella Guanzini, Christopher Meiller, Stephan Popp, Markus Riedenauer, Hans Schelkshorn, Gerrit Steunebrink, Evert van der Zweerde, Herman Westerink.

1.3.7 14DE COLLOQUIUM LEKENSPIRITUALITEIT ,WEG/UNTERWEGS SEIN (15-17 december 2017, in samenwerking met de Katholische Akademie Schwerte)

Al voor de 14de keer vond het colloquium ‘Laienspiritualität/Lekenspiritualiteit’ plaats, georganiseerd door het Titus Brandsma Instituut en de Katholische Akademie Schwerte. Telkens wordt een belangrijk en actueel thema uit de christelijke spiritualiteitstraditie bediscussieerd vanuit het oogpunt van lekenspiritualiteit, een concept gebaseerd op het handboek van Kees Waaijman, verrijkt met perspectieven vanuit Cusanus en de Moderne Devotie. In 2017 stond het thema ‘onderweg zijn’ op de agenda. Perspectieven uit praktijk en uit theorie werden uitgewisseld.

Met voordrachten van Inigo Bocken, Ulrich Dickmann, Rianne Jongstra, Burkhard Knipping, Claus Luecker, Wolfgang Christian Schneider.

1.4. TBI-leerstoel aan de Cusanus Hochschule Bernkastel-Kues

Sinds 2016 is aan de jonge Cusanus Hochschule te Bernkastel-Kues (D) een ‘Stiftungslehrstuhl’ van het Titus Brandsma Instituut ingericht. Naar de wetgeving van het Land Rheinland-Pfalz betreft het een gewoon hoogleraarschap. De leerstoel wordt sinds 2016 bezet door Inigo Bocken. De overeenkomst tussen TBI en de Cusanus Hochschule voorziet ook samenwerking op het gebied van onderzoek. Het gaat om een leerstoel voor sociale filosofie, die tot doel heeft funderingsvraagstukken voor maatschappelijke spiritualiteit te behandelen. Aan de leerstoel werd in 2017 een werkgroep ‘spirituele filosofie’ opgericht, die uit stafleden van het TBI en van de Cusanus Hochschule zal bestaan. Deze werkgroep heeft tot doel om na te denken over de spirituele bronnen van maatschappelijke denkvormen in onze tijd. In dit verband wordt ook een samenwerking nagestreefd met de *International School for Intercultural Philosophy* van Raul Fornet-Betancourt. Daarnaast wordt vanuit de leerstoel ook onderwijs gegeven in het reguliere masterprogramma ‘Philosophie/Konzepte der Spiritualität’.

1.5. TBI-fellow programma ‘bursa cusana’

In 2017 ging een oude droom in vervulling: met het oog op het begeleiden en bij elkaar brengen van jonge onderzoekers werd het TBI-fellow-programma in het leven geroepen. Jonge onderzoekers

(promovendi, jong gepromoveerden, habilitandi en studenten die werken rondom thema's die verwant zijn met het TBI-onderzoeksprogramma krijgen de kans om twee maal per jaar hun inzichten met elkaar te delen en in discussie te treden. Er is een bescheiden externe financiering gevonden (Stichting Burghardt van den Berg) die reiskosten en overnachtingen betaalt. De naam *bursa cusana* verwijst naar de beurs die de 15de eeuwse theoloog en filosoof Nicolaus Cusanus in Deventer gesticht heeft ten behoeve van 20 jongeren die daarmee aan de Latijnse School konden studeren. De beurs werd omstreeks 1700 opgeheven. Het Fellow-programma ziet zich op eigentijdse wijze in de lijn van deze beurs.

Er werd wereldwijd een call uitgeschreven waarvoor mensen zich voor een fellowship kandidaat konden stellen. De wetenschapscommissie heeft uit deze kandidaten een selectie gemaakt en zal ook in de toekomst verantwoordelijk blijven voor de selectie.

Op 31 december 2017 konden volgende scholars zich 'TBI-fellow' noemen:

1. Simon Burton (UK)
2. Evelien van Buytenen (NL)
3. Sicco Claus (NL)
4. Juliette van Deursen (NL)
5. Liesbeth Eugelink (NL)
6. Jonne Hoek (NL)
7. Vladimir Hragal (CZ)
8. Feike de Jong (NL/Mexico)
9. Susan Kabisch (DE)
10. Freyderyk Kwiatkowski (PL)
11. François Manga (Kameroen)
12. Marina Sawall (DE)
13. Sheldon Tabile (Filipijnen)
14. Alexander Vloeberg (BE)

Een eerste Fellow-bijeenkomst vond plaats op 21-22 juni 2017. Volgende fellows hebben bij die gelegenheid hun onderzoek gepresenteerd en ter discussie gesteld:

- Liesbeth Eugelink (Nijmegen), On Charly Coleman, *The Virtues of Abandon: An Anti-Individualist History of the French Enlightenment*
- Susann Kabisch (Hildesheim), Thinking as spiritual experience? The staging of a prayer in Nicholas of Cusa, *De visione Dei*
- Simon Burton (Edinburgh), Mystical Union and Imputation in Nicholas of Cusa's Sermon 241
- Feike de Jong (Mexico City), New spiritual movements in the suburbs of Mexico City

1.6. Geassocieerd Onderzoekers

Het statuut van 'Geassocieerd onderzoeker' bestaat al heel lang. Vanaf 2011 is er evenwel een nieuw beleid op dit gebied uitgezet. Vanaf 2011 wordt dit statuut actief gebruikt om expertise bij het instituut te betrekken die nodig is om het onderzoek naar christelijke mystiek en spiritualiteit op hoog niveau uit te voeren. De geassocieerd onderzoekers werken aan een project dat specifiek voor en binnen de kaders van het TBI is opgezet. Bovendien wordt elk van de geassocieerd onderzoekers gevraagd om een actieve bijdrage te leveren aan het onderzoek van het instituut.

1. Marinus van den Berg, Historische achtergrond van de werken van Geert Grote
2. Kitty Bouwman, De mystagogische functie van het goddelijk moederschap en het geestelijk moederschap bij Hildegard van Bingen.
3. Kick Bras, Protestantse mystiek in de Vroegmoderne Tijd.
4. Olaf Fisscher, Spiritualiteit en leiderschap
5. Toine van den Hoogen, Nieuwe vormen van Vincentiaanse spiritualiteit
6. Matthias Laarmann, Mystieke Encyclopedieën in de Vroegmoderne Tijd (Sandaeus).
7. Peter J. Van Ool, De navolging van Christus – christelijke spiritualiteit in verleden en heden als bron voor de toekomst.
8. Wolfgang Christian Schneider, Vroegmoderne mystieke bewegingen – de betekenis van het Piëtisme
9. Gerrit Steunebrink, Mystiek en spiritualiteit tegen de achtergrond van de *Renouveau Catholique*

2. Spirituality International (SPIRIN Network)

Spirituality International is, zoals het woord zegt, het internationaliseringsproject van het Titus Brandsma Instituut, zowel op het gebied van onderwijs als dat van onderzoek. Het werd bijna twintig jaar geleden opgezet met het oog op de globale opdracht die het Titus Brandsma Instituut heeft. Juist door het sterke netwerk met religieuze of door religieuzen gedragen wetenschappelijke instituten, is het TBI uitdrukkelijk gericht op een globale taak. SPIRIN biedt het kader waarin deze globale uitdaging gestalte kan en zelfs moet krijgen, een uitdaging die nog voorbij de academische kaders gaat. Het project is de laatste jaren enigszins geëvolueerd. Rond het project bleken veel misverstanden te bestaan. Daarom werd ook besloten terug te keren naar de oorspronkelijke intentie van het SPIRIN-project: het ondersteunen en faciliteren van de internationale netwerken waarin het Titus Brandsma Instituut op het gebied van onderwijs en onderzoek werkzaam is.

Volgende initiatieven werden in 2017 genomen, respectievelijk verder gezet.

2.1 *Mystical Traffics*

Het betreft een netwerk van wetenschappelijke instituten, alle gesitueerd in Noordwest-Europa met aandacht voor het mystieke discours vanaf de Middeleeuwen tot in de Moderne Tijd. Naast het Titus Brandsma Instituut zijn dit: het Ruusbroecgenootschap van de Universiteit Antwerpen, het Instituut voor de Studie van Spiritualiteit aan de KU Leuven, de Cusanus Hochschule te Bernkastel-Kues, het Thomas-Institut aan de Universität zu Köln, de Equipe des Recherches sur les Mystiques Rhénans aan de Université de Lorraine, Metz. Binnen dit netwerk worden onderzoeksbijeenkomsten georganiseerd en worden projectaanvragen voorbereid, zoals bijvoorbeeld ten behoeve van een internationale Master Mystiek via het EU-project Erasmus Mundus.

2.2 *Editieproject The Writings of Titus Brandsma*

Er wordt binnen Spirituality International werk gemaakt van een digitale editie van alle geschriften van Titus Brandsma. Dit project is een project op lange termijn.

2.3 *Encyclopedia of Modern Devotion*

Er is een begin gemaakt aan een meertalige encyclopedie van de Moderne Devotie. Door het einde van het dienstverband van Kirstin Zeyer is dit project in 2017 niet verder actief bedreven, en is er nagedacht over mogelijkheden om dit weer op te pakken in 2018 of 2019.

2.4 *Samenwerkingsovereenkomst TBI – Oblate School for Theology, San Antonio Texas*

Sinds 2015 bestaat een samenwerkingsovereenkomst tussen het TBI en de Oblate School for Theology (San Antonio, Texas). Deze samenwerking betreft zowel onderwijs als onderzoek. Het Titus Brandsma Instituut zal, conform deze overeenkomst, colleges aanbieden in San Antonio. Tevens zullen gemeenschappelijke workshops georganiseerd worden. Te verwachten is dat een aantal van de overeengekomen activiteiten in 2018 of 2019 van start zullen gaan.

2.5 *Master Cultural Dimensions of Christian Spirituality (TBI-Sant'Anselmo Rome)*

Sinds 2014 is het Titus Brandsma Instituut betrokken bij de master Cultural Dimensions of Christian Spirituality aan de universiteit van de Benedictijnen, Sant'Anselmo in Rome. Het gaat om een jaarlijks aangeboden twee weken durend college-aanbod waarin namens het TBI Thomas Quartier en Inigo Bocken betrokken zijn.

2.6 *Samenwerking Titus Brandsma Instituut – Institute for Spirituality in Asia (ISA), Manila.*

In 2017 nam Anne-Marie Bos namens ons instituut het stokje over van Inigo Bocken als lid van de International Academic Advisory Board van het Institute of Spirituality in Asia (ISA). Anne-Marie heeft vanuit die positie de contacten onderhouden met dit zusterinstituut in Manila, in het bijzonder met de directeur Rico Ponce o.carm. Ze bezocht het instituut in Manila en nam deel aan het jaarlijkse *Spirituality Forum*. In het voorjaar werd Sheldon Tabile o.carm wetenschappelijk directeur van ISA. Hij is tevens TBI-fellow.

3 Rapportage van de onderzoeksoutput

Inigo Bocken

Project: Theorievorming Maatschappelijke spiritualiteit

Omvang: 0,15 fte

Verricht onderzoek: Gezocht wordt naar categorieën die de vertaling van de christelijke spiritualiteitstraditie naar de laatmoderne samenleving mogelijk maken. Een belangrijke auteur in dit verband is Michel de Certeau. Zijn studie van de mystiek hangt nauw samen met zijn analyse van maatschappijkritische spiritualiteit vandaag de dag. Tevens wordt onderzoek verricht naar de wijze waarop deugden uit de spiritualiteitstraditie van actuele betekenis kunnen zijn voor de hedendaagse seculiere samenleving. Zo wordt een bijdrage beoogd aan de zoektocht naar de vertaling van christelijke spiritualiteit in actuele termen. In het huidige programma zullen de werkzaamheden van de onderzoeker zich toespitsen op vragen naar de betekenis van de christelijke spiritualiteit in de Moderne Tijd, met name vanuit Michel de Certeau. Voor 2017 was een monografie over 'billijkheid' gepland. Dit plan kon door ziekte niet worden verwezenlijkt. Wel verschenen enkele internationale publicaties rondom Michel de Certeau en de Ignatiaanse spiritualiteit.

Wetenschappelijke publicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- The Idea of Reform in the Spiritual Exercises of Ignatius of Loyola. In H. Schelkshorn & H. Westerink (Eds.), *Reformation(en) und Moderne* (Religion and Transformation in Contemporary European Society, Vol. 12)(pp. 135-152). Vienna: Vienna University Press, ISBN 978-3-8471-0728-6.
- Scientia laudis of hoe te prijzen. Nicolaus Cusanus als lezer van Dionysius Areopagita op de grens van de Moderne Tijd. In B. Schomakers (Ed.), *Spreken over de grens. Essays over Dionysius en de onbekende God* (pp. 53-68). Amsterdam: Sijbolet, ISBN 9789491110313.
- Spirituality as Criticism. Michel de Certeau and Ignatian Spirituality. In H. Westerink (Ed.), *Critical Spirituality. Spirituality as Critical Practice in the Global Modern Age* (Studies in Spirituality Supplements, Vol. 28) (pp. 7-23). Leuven: Peeters Publishers, ISBN 978-90-429-3453-5.

Vakpublicatie (Boekredactie)

- Westerink, H.& anderen (Eds.), *Spiritualiteit op scherp. Plaatsen van kritische spiritualiteit* (127 pp.). Heeswijk: Berne media, ISBN 9789089721716.

Vakpublicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- De cynische rechter en het verlangen van de weduwe. In P. v. Tongeren & R. v. Woerkom (Eds.), *Opnieuw gelezen. Hedendaagse schrijvers over de parabels* (pp. 72-76). Utrecht: Klement, ISBN 9789086872039.
- Daniel Berrigan SJ - Contemplatieve actie of mystiek van het verzet? In I. M. K. Bocken, H. Westerink & K. Zeyer (Eds.), *Spiritualiteit op scherp. Plaatsen van kritische spiritualiteit* (pp. 48-63). Heeswijk: Berne Media, ISBN 9789089721716.
- Die imago-Dei-Lehre in der Moderne. Perspektivwechsel von Cusanus bis Pavel Florensky. In U. Dickmann & C. J. Waaijman (Eds.), *Bild Gottes* (Felderkundungen Laienspiritualität, Vol. 5)(pp. 97-122). Schwerte/Nijmegen: Katholische Akademie/Titus Brandsma Instituut, ISBN 9783927382756.
- Michel de Certeau (lemma). In <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780190221911/obo-9780190221911-0036.xml> (Literary and Critical Theory –Online Oxford Bibliographies).Oxford: Oxford University Press

Anne-Marie Bos

Project: Teksteditie van de werken van Titus Brandsma

Omvang: 0,3 fte

Verricht onderzoek: Er zijn ook in dit jaar teksten van Titus Brandsma op SPIRIN geplaatst. Tevens zijn verschillende teksten bestudeerd ten behoeve van lezingen en artikelen, onder andere ter voorbereiding voor het komend lustrumjaar waarin het gedachtegoed van Titus Brandsma bijzondere aandacht zal krijgen.

Project: Karmelitaanse pedagogiek

Omvang: 0,1 fte

Verricht onderzoek: Het project maakt deel uit van het onderzoekscluster Mystiek/spiritualiteit & Religieus leven: Mystiek/spiritualiteit in het contemporaine religieuze leven. Onderzoek is verricht naar de vormgeving van karmelitaanse spiritualiteit in de 95-jarige geschiedenis van

Stichting Carmelcollege, ten behoeve van een wetenschappelijke publicatie. In dit kader is ook verder onderzoek verricht naar teksten van Titus Brandsma over middelbaar en hoger onderwijs.

Project: Bezielde Professionaliteit (Stichting Carmelcollege)

Omvang: 0,1 fte

Verricht onderzoek: Het project maakt deel uit van het onderzoekscluster Mystiek/spiritualiteit in de moderne cultuur en samenleving: Maatschappelijke spiritualiteit.

Medewerker heeft verschillende gesprekken gevoerd met leidinggevend en stafmedewerkers van de Stichting. Daarnaast is deelgenomen aan The Second International Congress of Carmelite Schools in Rome, waar medewerker de openingslezing heeft verzorgd.

Project: Psalmen

Omvang: 0,05 fte

Verricht onderzoek: Het project is geheel gericht op het geven van inleidingen en colleges, is een voortzetting van eerder verricht onderzoek, en sluit aan bij het project Psalmen en getijden van Ad de Keyser en Kees Waaijman. In dit jaar is studie verricht naar 9 psalmen met het oog op het geven van colleges, cursussen en vormingsactiviteiten.

Project: Spirituality and Art

Omvang: 0,05 fte

Verricht onderzoek: Het project is geheel gericht op het schrijven van populaire publicaties en het geven van inleidingen en is een voortzetting van eerder verricht onderzoek op dit gebied. Het sluit aan bij het project mystiek/spiritualiteit en moderne beeldende kunst van Marc De Kesel. Verschillende paradigma's zijn uitgewerkt ten dienste van publicaties en inleidingen.

Vakpublicatie (Boekredactie)

– Westerink, H.& anderen (Eds.), *Spiritualiteit op scherp. Plaatsen van kritische spiritualiteit* (127 pp.). Heeswijk: Berne media, ISBN 9789089721716.

Vakpublicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

– Kennis is maar de helft. Onderwijs vanuit karmelitaans perspectief. In Westerink, E.A. (Eds.), *Spiritualiteit op scherp. Plaatsen van kritische spiritualiteit* (pp. 80-96). Heeswijk Dinther: Berne media, ISBN 9789089721716.

– Plaatsen van kritische spiritualiteit - een inleiding. In Westerink, E.A. (Eds.), *Spiritualiteit op scherp. Plaatsen van kritische spiritualiteit* (pp. 6-9). Heeswijk: Berne media, ISBN 9789089721716.

Vakpublicatie (Artikel)

– Titus Brandsma. Challenged by his times. *Carmel in the world*, 56(2), 91-102.

Popularisende publicatie (Artikel)

– Uit ons kunstbezit: Bespreking Mariabeeld Almelo. *Achter de Karmel*, 29(1), 14-15.

– Uit ons kunstbezit: Bespreking Lodewijkraam Boxmeer. *Achter de Karmel*, 29(2), 12-14.

– Uit ons kunstbezit: Bespreking raam Maria-Tenhemelopneming Boxmeer. *Achter de Karmel*, 29(3), 18-19.

– Uit ons kunstbezit: Bespreking Theresia-beeld Zenderen van August Falise. *Achter de Karmel*, 29(4), 10-11.

- Uit ons kunstbezit: Bespreking Schilderij Zenderen "Laat de kinderen tot Mij komen". *Achter de Karmel*, 29(5), 14-15.

Charles Caspers

Project: Capita uit de geschiedenis van het religieus leven

Omvang: 0,9 fte

Verricht onderzoek: In 2017 is gewerkt aan een congregatiegeschiedenis en zijn enkele studies gepubliceerd. In het kader van de congregatiegeschiedenis heeft de onderzoeker in oktober/november 2017 een studiereis ondernomen naar Indonesië (Java) en Oost-Timor. Daarnaast heeft hij in 2017 enkele presentaties gegeven over de betekenis van de Moderne Devotie voor het religieus leven.

Geplande output: uitgave van het boek congregatiegeschiedenis medio 2020.

Wetenschappelijke publicatie (Boek)

- *Lembut, tetapi Juga Penuh Daya. Anna Catharina van Hees dan awal berdirinya Kongregasi Putri Maria dan Yosef* (192 pp.). Yogyakarta: Kanisius, ISBN 9789792149241.
- samen met Peter Jan Margry, *Het Mirakel van Amsterdam. Biografie van een betwiste devotie* (32 afb. + 504 pp.). Amsterdam: Prometheus, ISBN 9789035139596.

Wetenschappelijke publicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- samen met Louis van Tongeren, Body and Feast. The Liturgical Calendar of the Old Diocese of Utrecht. In P. v. Geest, M. Poorthuis & E. Rose (Eds.), *Sanctifying Texts, Transforming Rituals. Encounters in Liturgical Studies* (pp. 206-237). Leiden: Brill, ISBN 9789004347090.

Vakpublicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- Argwaan bij het kerkelijk gezag. In H. Kienhorst & K. Veelenturf (Eds.), *Belangrijk boekenbezit. Een bloemlezing uit de Bijzondere Collecties van de Universiteitsbibliotheek Nijmegen* (pp. 28-29). Utrecht: Matrijs, ISBN 9789053455326.
- Geïnspireerde en inspirerende vrouwen. Uit de vita van Juliana van Cornillon en de begijnenbrief van Geert Grote. In *Begijnenbeweging, gisteren en vandaag, 23 augustus 2017 [Congresbundel]* (pp. 21-27). Breda: Begijnhof.

Boekbespreking

- J. Biemans, August von Bonstetten. Een Zwitsers militair schetst 's-Hertogenbosch, 1815-1824. Nijmegen: Vantilt, 2016. *Noordbrabants Historisch Jaarboek*, 34, 232-233.
- J. Jacobs, In de schaduw van Franciscus. De Nederlandse Minderbroeders-Kapucijnen. Nijmegen: Valkhof Pers, 2016. *Noordbrabants Historisch Jaarboek*, 34, 237-239.
- J. Timmermans, Wonen als arbeider in een textielstad. Arbeidershuisvesting in Tilburg, 1870-1938. Hilversum: Verloren, 2015. *Noordbrabants historisch jaarboek*, 34, 243-244.
- Ruben Mantels, Anne-Laura Van Bruaene, Christophe Verbruggen & Gita Deneckere (Red.), Benn Deceuninck (Fotografie). Geloven in Gent. Plaatsen van het religieuze verleden. Gent: Academia Press, 2015. *Trajecta portal*, 2017-06-03, <http://www.trajectaportal.eu>.
- Willem Kuiper & Ludo Jongen, m.m.v. Nadia van Pelt (uitleiding), Het spel van het Sacrament van Niervaert. Een laat-middeleeuws toneelstuk over een wonderbaarlijke hostie, geschreven door Jan Smeken. Breda: [Niervaertgilde], 2017. *Trajecta portal*, 2017-10-02,

<http://www.trajectaportal.eu>.

Rijklof Hofman

Project: Opera Omnia van Geert Grote en de Devotio Moderna

Omvang: 0,6 fte

Verricht onderzoek: In 2017 heeft de onderzoeker gewerkt aan de collatie van handschriften ten behoeve de teksteditie van Gerardi Magni *Opera Omnia*, Pars v.2. *Iohannis Rusbrochii De septem gradibus diuini amoris et Speculum salutis eterne Gerardique Wevel De duodecim uirtutibus Gerardo Magno interprete* (publicatie voorzien voor 2021). Daarnaast heeft hij de eindredactie gevoerd over *Devotio. Individualization of religious practices in Western European Christianity* (Proceedings van een internationaal congres, georganiseerd door het Titus Brandsma Instituut, de Radboud Universiteit Nijmegen, en de Universiteit Groningen). Het typoscript van deze bundel is ingeleverd in september 2017.

Geplande output: Er zijn voorbereidende werkzaamheden verricht ten behoeve van *Modern en Devoot. Nieuwe opvattingen over cultuur, spiritualiteit en geloof in de lange vijftiende eeuw*, een nieuw overzichtswerk over de Moderne Devotie voor een breed publiek, dat in augustus 2018 zal verschijnen onder redactie van Anna Dlabáčová (Universiteit Leiden) en Rijklof Hofman (TBI); de beeldredactie is in handen van Wendy Litjens (TBI).

Vakpublicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

– Commentaar op een kerkelijk wetboek. In H. Kienhorst & K. Veelenturf (Eds.), *Belangrijk Boekenbezit. Een bloemlezing uit de Bijzondere Collecties van de Universiteitsbibliotheek Nijmegen* (pp. 46-47). Utrecht: Matrijs, ISBN 9789053455326.

Pierre Humblet

Project: De spiritualiteit van het religieus leven

Omvang: 0,8 fte (het betreft een samenwerkingsproject tussen de Konferentie Nederlandse Religieuzen en het Titus Brandsma Instituut, waarvan 0,5 fte ten laste van de KNR en 0,3 fte ten laste van het instituut).

Verricht onderzoek: Net als voorgaande jaren stond binnen dit project de opbouw van het Huis van de Roeping centraal, als instrument voor de begeleiding van personen met vragen rond hun roeping. Aandacht ging daarbij vooral uit naar het opbouwen van (1) een netwerk van begeleiders en vormingsverantwoordelijken en (2) een netwerk van relaties met religieuze instituten die geroepen een plek willen en kunnen bieden. Gericht op deze twee netwerken werden twee bijeenkomsten van het Atelier Huis van de Roeping georganiseerd, rond thema's op het terrein van *Human Formation*.

Participerend onderzoek, begeleiding van zoekenden en beleidsontwikkeling zijn in dit verband nauw verweven.

Door de actualiteit van de Mondiale Bisschoppensynode van 2018 over *Jongeren, hun geloof en de onderscheiding van de roeping*, werd dit thema in de loop van 2017 ook steeds meer een punt van aandacht van dit project. Dat zal ook in 2018 voortduren.

In het verslagjaar is op al deze punten nauw samengewerkt met Esther van de Vate o.carm, die in 2017 gedurende vijf maanden dit project mee ondersteunde, als projectmedewerkster in KNR-verband.

Vakpublicatie (Boek)

– *God heeft jou voor ogen! Ieder verhaal is uniek. 13 Roepingsverhalen 2017-2018* (17 pp.). 's-Hertogenbosch: Huis van de Roeping – KNR.

Vakpublicatie (Artikel)

– Jongeren, hun geloof en hun roeping. *KNR-Bulletin - Tijdschrift van de Konferentie Nederlandse Religieuzen*, 20(3), 12-14.

Marc De Kesel

Project: Mystiek/Spiritualiteit en Moderne Beeldende Kunst

Omvang: 0,5 fte

Verricht onderzoek:

- Organisatie van twee reeksen TBI-Lectures “Mystieke beeldenstorm: over mystiek en moderne beeldende kunst”, één in het voorjaar en één in het najaar 2017.
- TBI-Collegereeks “Mystieke plooiën in het canvas: Over de fascinatie voor mystiek in de moderne beeldende kunst”.
- Opzetten van samenwerking met *Figura Divina*, een universitaire onderzoeksgroep naar de relatie tussen kunst en religie (<https://figuradivina.org/>) en organisatie van een studiedag “Pijnlijk Mooi: over kunst, religie en lijden”, die in april 2018 zal gehouden worden in het Museum de Pont in Tilburg.

Project: De impact van de mystieke en spirituele traditie op recente moderniteitstheorieën

Omvang: 0,3 fte

Verricht onderzoek:

- Finalisatie van de studie over ‘zelf en de zelfloosheid’ in de mystieke traditie van de (vroeg)moderniteit en publicatie van *Zelfloos: de mystieke afgrond van het moderne Ik* (Utrecht Kok, 255 pp).
- Open leetuurseminarie over Jacques Lacans theorie van de mystiek: leetuur van J. Lacan, *Le séminaire, Livre XX (1972-73), Encore*, Paris, 1975.
- Summerschool over Lacan & Mysticism: Reading Seminar XX (Universiteit Gent, 11-15 september 2017).
- Mystiek en anarchie in het Westerse denken: filosofen gefascineerd door mystiek – van Eckhart tot Bataille en verder, cursusweek aan het *Centre Erasme*, Saint-Etienne-des-Sorts, Frankrijk.
- Fundamentalisme, moderniteit en monotheïsme: HOVO-Cursus, Radboud Universiteit, Nijmegen, 7 maart – 11 april 2017.

Wetenschappelijke publicatie (Boek)

– *Zelfloos. De mystieke afgrond van het moderne Ik* (256 pp.). Utrecht: Kok, ISBN 9789043528795.

Wetenschappelijke publicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

– Authentic Revolution, Terroristic Institutionalization: On the Žižekian theory of the political. In B. v. d. Steen & M. De Kesel (Eds.), *Party, State, Revolution: Critical Reflections on Žižek's Political Philosophy* (Staatsverstandnisse, Vol. 102)(pp. 107-117). Baden Baden: Nomos, ISBN 9783848740444.

- Onuitsprekelijk machtig. Pseudo-Dionysius, Agamben en het gevaar van de negatieve theologie. In B. Schomakers (Ed.), *Spreeken over de grens. Essays rond Pseudo-Dionysius* (Sjibbolet Filosofie)(pp. 231-256). Amsterdam: Sjibbolet, ISBN 9789491110313.
- Psychoanalyse als esthetische theorie – Een kwartet met Schiller, Kant, Freud en Lacan. In M. Kinnert, T. Traversier & S. Houppermans (Eds.), *Dwingende vrijheid* (Psychoanalyse en Cultuur, Vol. 8)(pp. 99-116). Antwerpen: Garant, ISBN 9789044135435.
- Wrede Liefde. Geweld in vroegmoderne vroomheid. In L. Lauwaert (Ed.), *Filosofie van geweld* (pp. 221-245). Antwerpen: Polis, ISBN 9789463102292.
- Zie: de Dood en de Maagd. Hoe een zeventiende-eeuws praalgraf Lacans subjecttheorie uitlegt. In R. Welten & M. De Kesel (Eds.), *Het Godstrauma: Lacan, religie & moderniteit* (Sjibbolet Filosofie)(pp. 21-40). Amsterdam: Sjibbolet, ISBN 9789491110351.

Wetenschappelijke publicatie (Artikel)

- The documentary Real and the Shoah. *Foundation of Science*, 22(1), 1-10.
- Pest. Freud, Lacan en de crisis van de kritiek. *Psychoanalytische Perspectieven*, 35(1), 47-69.
- Selfless Love: Pur Amour in Fénelon and Malebranche. *International Journal of Philosophy and Theology*, 78(1-2), 75-90.
- A Sleepless Dream. Religion and Religion Critique in Pasolini's Teorema. *ThéoRèmes: Enjeux des approches empiriques des religions*, 10, <http://journals.openedition.org/theoremes/917>.

Vakpublicatie (Artikel)

- Geloof, gift en genade: een kleine geschiedenis. *Speling*, 69(1), 47-43.
- Hoe je de Thora het hoofd afhakt [boekbespreking: Tommy Wieringa, Dit zijn de namen]. *Liter (Literair Tijdschrift)*, 86, 32-39.
- Het reële lichaam. *De Nieuwe. Kunstmagazine van Maatschappij Arti et Amicitiae*, jaargang 20(nr. 36), 18-19.
- Ockham + Bossuet & Fénelon (lemmata). In L. ten Kate & M. Poorthuis (Eds.), *25 eeuwen theologie* (pp. 352-357; 477-485). Amsterdam: Boom, ISBN 9789461059307.
- Truth. In D. Scott (Ed.), *Understanding Foucault, Understanding Modernism* (pp. 252-254). New York: Bloomsbury Academic, ISBN 9781628927702.

Populariserende publicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- (Niet) over visions of Johanna. Kleine notitie over mystiek & poëzie bij Bob Dylan. In Titus Brandsma Instituut (Ed.), *Knockin' on Heaven's Door. Nacht van de Mystiek 2017* (pp. 39-47). Leeuwarden: Discovery Books, ISBN 9789077728451.

Boekbespreking

- Frank Vande Veire, Tussen blinde fascinatie en vrijheid. Het mensbeeld van Slavoj Žižek, Nijmegen: Vantilt, 2015. *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte*, 109(1), 164-167.
- God nu ook voor goddelozen [boekbespreking: Henk van der Waal, *Mystiek voor goddelozen*, Amsterdam: Querido, 2017]. *deReactor.org* (http://www.dereactor.org/home/detail/god_nu_ook_voor_goddelozen/).

Ad de Keyzer

Project: Psalmen en getijden, in samenwerking met Kees Waaijman. Dit project valt onder Liturgische Spiritualiteit dat onderdeel is van Mystiek/spiritualiteit en religieus leven.

Omvang: 0,1 fte

Verricht onderzoek: Samen met Kees Waaijman werkt onderzoeker aan de uitgave van 150 Psalmvieringen, waarvan er jaarlijks 10 verschijnen. Zij zijn met de vierde jaargang bezig. Daarnaast verzorgen zij in de cursus van 10 jaarlijkse bijeenkomsten *Biddend Leven* het onderdeel liturgische spiritualiteit. Daarvoor verschijnt elk jaar een brochure in een serie die de titel draagt *Voor wiens gelaat ik sta*. De derde brochure is inmiddels verschenen.

Project: De spiritualiteit van Bachs vocale liturgische muziek. Dit project valt onder Mystiek/Spiritualiteit en muziek dat onderdeel is van Mystiek/Spiritualiteit in de moderne cultuur en samenleving.

Omvang: 0,1 fte

Verricht onderzoek: Onderzoeker beoogt de spiritualiteit van Bachs Johannes-Passion te onderzoeken in het verlengde van het onderzoek van de vorige jaren naar Bachs Matthäus-Passion. Co-auteur van dit onderzoek is Paul Verheijen. Ik hoop het manuscript in 2018 te kunnen voltooien.

Vakpublicatie (Boek)

– *Mystieke perspectieven in Bachs Matthäus-Passion* (160 pp.). Baarn: Adveniat in samenwerking met het TBI, ISBN 9789492093547.

Thomas Quartier

Project: Monastieke spiritualiteit als kritische spiritualiteit (project loopt in samenwerking met de abdij van Doetinchem)

Verricht onderzoek: Monastiek leven kent een eigen maatschappelijke relevantie die zich niet laat afmeten aan het effect maar eerder doelt op een contemplatieve ruimte waarin houdingen als bijvoorbeeld pacifisme beoefend kunnen worden. Actie kan zich ook in de contemplatie voltrekken. Binnen dit project wordt vanuit belangrijke auteurs binnen de monastieke theologie, vooral Jean Leclercq en Thomas Merton, gekeken naar mogelijke interpretaties van de kritische functie van monastieke spiritualiteit. Verder worden 'collegiale interviews' met monniken en monialen uit verschillende landen gehouden.

Geplande output: 1 wetenschappelijk artikel per 2 jaar of 1 vakpublicatie per jaar; onderwijsmodule.

Project: Actieve congregaties op zoek naar een nieuwe bestemming (samen met Inigo Bocken)

Verricht onderzoek: Wat is de toekomst van de vele actieve congregaties in Nederland? Door de hoge leeftijd van de meeste leden staan zij voor de uitdaging om nieuwe structuren en vormen te vinden hoe ze hun spiritualiteit door kunnen geven. Wat betekent een goede zorg voor oudere leden? Op welke wijze kunnen leken betrokken zijn bij de congregaties? Wat gebeurt met gebouwen en andere erfenissen? Door 'consultatief onderzoek' ondersteunen we de congregaties. We geven conferenties en houden interviews, en daardoor ontstaat een dialogisch proces dat nieuwe inzichten oplevert.

Geplande output: 1 wetenschappelijk artikel per 2 jaar of 1 vakpublicatie per jaar.

Project: Liturgische theologie

Verricht onderzoek: Liturgische theologie gebeurt niet op je werkkamer maar in de koorbanken.

Dit inzicht wordt spiritueel vormgegeven door een viering van de liturgie die een van de pilaren van de spiritualiteit is. Maar wat zijn de bestanddelen van deze liturgie? In dit project wordt vooral gekeken naar de vorm van de liturgie en de houding die eraan ten grondslag ligt. In het bijzonder gaan we kijken naar het getijdengebed en het liturgische zingen. Vanuit theologische reflecties gaan we de ervaringen van deelnemers van liturgische vieringen door middel van verschillende empirische methodes verkennen.

Geplande output: 1 wetenschappelijk artikel per 2 jaar of 1 vakpublicatie per jaar.

Wetenschappelijke publicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

– Mysticism and Death. In C. Moreman (Ed.), *Routledge Companion to Death and Dying* (pp. 267-276). London: Routledge, ISBN 978-138852075.

Wetenschappelijke publicatie (Artikel)

- Im monastischen Spiegel. Poesie und Persönlichkeit Bob Dylans. *Erbe und Auftrag. Monastische Welt*, 93(2), 204-215.
- Monastische Resonanz. Erfahrungen des klösterlichen Stundengebets in anthropologischer und theologischer Perspektive. *Studia Monastica*, 59(2), 408-435.
- Ritual Studies: ein heuristischer Zugang zu liturgischer Spiritualität. *Ecclesia Orans*, 34(2), 95-121.
- Sakramentalität der Lebensform. Monastische und liturgische Theologie in der Praxis des Klosterlebens. *Jaarboek voor Liturgie-Onderzoek*, 33, 54-73.

Vakpublicatie (Boekredactie)

– Westerink, H. & anderen (Eds.), *Spiritualiteit op scherp. Plaatsen van kritische spiritualiteit* (127 pp.). Heeswijk: Berne media, ISBN 9789089721716.

Vakpublicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- Kiemcellen van barmhartigheid. Maatschappelijke spiritualiteit in monastiek perspectief. In H. Westerink, T. H. Quartier & anderen (Eds.), *Spiritualiteit op scherp. Plaatsen van kritische spiritualiteit* (pp. 64-79). Heeswijk: Bernemedia, ISBN 9789089721716.
- Zoek de vrede. Pacifisme vanuit het monastieke leven. In M. Kalsky & H. Murre-van den Berg (Eds.), *De prijs van de vrede. Geweldloosheid in een gewelddadige samenleving?* (pp. 75-90). Heeswijk: Bernemedia, ISBN 9789089722195.

Vakpublicatie (Artikel)

- Bescherming voor Gods aanwezigheid. Een kloosterlijk pleidooi voor heilige ruimte in kerk en samenleving. *De Kovel. Monastiek Tijdschrift voor Vlaanderen en Nederland*, 50, 10-19.
- De grot van de pianomonnik. Lubomy Melnyk speelt onafgebroken. *De Kovel. Monastiek Tijdschrift voor Vlaanderen en Nederland*, 48, 91-95.
- Monnik in de songs. Monastieke bespiegelingen rond de figuur en het repertoire van Bob Dylan. *De Kovel. Monastiek Tijdschrift voor Vlaanderen en Nederland*, 47, 85-95.
- Een monnik op Oerol. Overgangsrituelen op het Terschellingse cultuurfestival. *De Kovel. Monastiek Tijdschrift voor Vlaanderen en Nederland*, 49, 75-86.
- Scholen van (on)gehoorzaamheid. De monastieke weg en de zoektocht naar veiligheid. *De*

Kovel. Monastiek Tijdschrift voor Vlaanderen en Nederland, 49, 50-61.

- Een stroom van gebed. Monastieke getijden op de golfslag der psalmen. *De Kovel. Monastiek Tijdschrift voor Vlaanderen en Nederland*, 47, 48-61.
- De vrolijke zonderling. Hauschka ‘prepareert’ de wereld. *De Kovel. Monastiek Tijdschrift voor Vlaanderen en Nederland*, 46, 100-104.

Populariserende publicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- Spirituele resonanties van Bob Dylan: Identiteit, zelfverlies en mystiek. In Titus Brandsma Instituut (Ed.), *Knockin' on Heaven's Door* (pp. 53-74). Leeuwarden: Discovery Books, ISBN 9789077728451.

Popularisende publicatie (Artikel)

- Sich vom Stundengebet provoziert lassen. *Magnificat*, 2017(8), 368-371.

Loet Swart

Project: Middeleeuwse mystiek

Omvang: 0,2 fte

Verricht onderzoek: in het verslagjaar heeft de onderzoeker zich beziggehouden met het verder ontwikkelen van een inleiding Middeleeuwse mystiek ten behoeve van cursussen en lezingen, meer speciaal voor het seminar Middeleeuwse mystiek in Avila, ‘Universidad de la mística’.

Vakpublicatie (Artikel)

- Schaamte en schuld in de geestelijke begeleiding. In gesprek met André Zegveld. *Speling*, 69(4), 47-53.

Edison Tinambunan

Project: Corpus Constitutionum Carmelitarum

Omvang: 0,3 fte

Verricht onderzoek: gewerkt is aan de kritische editie van alle Karmelitaanse Constituties vanaf het begin in 1281 (de eerste Constituties) tot 1995 (de laatste Constituties). De uitgave zal uit vijf delen bestaan. De Constituties vormen de belangrijkste bron voor de (spiritualiteits)geschiedenis van de Karmelitaanse Orde. Het vooronderzoek werd vanaf 2008 tot medio 2010 in Rome verricht. Er zijn inmiddels vier delen van het *Corpus Constitutionum Carmelitarum* verschenen. Deel 1 bestrijkt de periode 1281-1456 en is verschenen in 2011. Deel 3 bestrijkt de periode 1904-1995 en kwam uit in 2014. Deel 4 gaat over de periode 1995-2007 en is van 2012. Deel 2 van het *Corpus Constitutionum Carmelitarum* over de periode 1456-1904 is volgens plan in 2016 verschenen. Er is in 2017 hard gewerkt aan het vijfde en laatste deel en aan een boek over de geschiedenis van de Carmel in Flores, Indonesië (50 jaar in 2019).

Wetenschappelijke publicatie (Boek)

- *Perjalanan Lima Puluh Tahun Paroki Santo Paulus, Pasarmerah - Medan (1967-2017): Pendirian, Perkembangan dan Karya* (192 pp.). Malang: Karmelindo, ISBN 9789793725857.

Wetenschappelijke publicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- Proselit - Penistaan - Perburuan: Sikap Kaisr Terhadap Kristiani Sampai Dengan 313. In A. T. Raharso, P. Y. Olla & Yustinus (Eds.), *Mengabdikan Tuhan dan Mencintai Liyan: Penghayatan Agama di Ruang Publik yang Plural* (Seri Filsafat Teologi Widya Sasana, ISSN 14119005, Vol. 27 no seri 26)(pp. 235-251). Malang: STFT Widya Sasana.

Wetenschappelijke publicatie (Artikel)

- Filsafatisasi Kristianitas Atau Kristianisasi Filsafat. *Diskursus. Jurnal Filsafat dan Teologi - Sekolah Tinggi Filsafat Driyarkara*, 16(1), 1-22.

Vakpublicatie (Boekredactie)

- Tinambunan, E. R. L. *Kerahiman Allah* (Mendaki Gunung Karmel, Vol. 1)(128 pp.). Malang: Karmelindo, ISBN 9789793725871.

Vakpublicatie (Artikel)

- Durasi Puasa Masa Prapaskah. *Liturgi Sumber dan Puncak Kehidupan*, 28(2), 46-47.
- Epifania. *Liturgi Sumber dan Puncak Kehidupan*, 28(1), 44-45.
- Frekuensi Pengakuan Dosa. *Liturgi Sumber dan Puncak Kehidupan*, 28(3), 36-37.

Kees Waaijman

Project: Psalmen en getijden

Omvang: 0,75 fte

Verricht onderzoek: Het onderzoek naar de spiritualiteit van de Psalmen als kern van het getijdengebied speelt zich af in de driehoek bijbel-liturgie-spiritualiteit. *NaDe getijden vanuit spiritualiteit gezien* (2015) en de publicatie *De getijden als spirituele rite*(2016) werd het theoretisch kader vanuit het denken van Titus Brandsma ontworpen. Een eerste krachtlijn werd uitgewerkt en mondde uit in de publicatie *Leven in Gods tegenwoordigheid*. Bovendien werden dit jaar opnieuw tien psalmen onderzocht, vertaald en geschikt gemaakt voor publicatie in *Psalmvieringen* (in samenwerking met Ad de Keyser).

Geplande output: Voor 2018 staat het onderzoek naar de relatie meditatie-contemplatie als krachtlijn van het theoretisch kader centraal, uitmondend in een afzonderlijke publicatie. Opnieuw zijn tien psalmen voorbereiding.

Wetenschappelijke publicatie (Artikel)

- Silence and work in the Rule. *Carmelus*, 63(1), 161-170.

Vakpublicatie (Boek)

- *Hoe Titus Brandsma de liturgie beleefde* (19 pp.). Nijmegen: Titus Brandsma Memorial.
- *Kekudusan dalam hidup kekarmelitan kita* (233 pp.). S.l.: Sub Komisi Bina Lanjut, Komisi Formasio, Ordo Karmel Provinsi Indonesia.
- *Leven in Gods tegenwoordigheid* (Voor wiens gelaat ik sta, Vol. 3)(47 pp.). Nijmegen: Titus Brandsma Memorial.
- *Titus Brandsma* (91 pp.). Nijmegen: Stichting Vrienden van Titus Brandsma.
- *Welvaart* (10 pp.). Nijmegen: Titus Brandsma Memorial.

Vakpublicatie (Boekredactie)

- Waaijman, C. J., & Dickmann, U. *Bild Gottes* (Felderkundungen Laienspiritualität, Vol. 5)(124 pp.). Schwerte/Nijmegen: Katholische Akademie/Titus Brandsma Instituut, ISBN 9783927382756.

Vakpublicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- Was ist der Mensch? In U. Dickmann & C. J. Waaijman (Eds.), *Bild Gottes* (Felderkundungen Laienspiritualität, Vol. 5)(pp. 57-70). Schwerte/Nijmegen: Katholische Akademie/Titus Brandsma Instituut, ISBN 9783927382756.

Vakpublicatie (Artikel)

- In de speelruimte van de genade. *Speling*, 69(1), 72-77.
- In de ruimte van de psalmen. *Speling*, 69(2), 61-67.
- Onze hulp is in de naam van Wezer. *Speling*, 69(3), 63-67.
- Hoe schaamte schroom kan worden. *Speling*, 69(4), 77-82.
- Pondering day and night on the word of the Lord. *Carmel in the world*, 56(2), 156.

Populariserende publicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- You Want it Darker. De laatste song van Leonard Cohen belicht vanuit de Joodse mystiek. In T. B. Instituut (Ed.), *Knockin' on Heaven's Door. Nacht van de Mystiek 2017* (pp. 14-21). Leeuwarden: Discovery Books, ISBN 9789077728451.

Popularisende publicatie (Artikel)

- Een sprankje licht in de nacht: De ongemakkelijke genade bij Leonard Cohen. *Klooster!*, 1, 18-19.

Populariserende publicatie (Krantenartikel)

- Kees Waaijman in Xaverius: Onze cultuur is niet klaar met God (interview door Huib Klamer op 11 januari). *De Stad Amersfoort*.

Huib Welzen

Project: Spiritualiteit van het Nieuwe Testament

Omvang: 0,6 fte

Verricht onderzoek: De onderzoeker heeft zijn boek over Bijbelse spiritualiteit afgerond. Hij heeft verder gewerkt aan een boek Het Nieuwe Testament. Inleiding, methoden, spiritualiteit, en aan een boek met nieuwe oefeningen in Bijbelse spiritualiteit. Hij heeft aan de hand van enkele artikelen van Titus Brandsma een studie gemaakt van diens Bijbelse hermeneutiek.

Wetenschappelijke publicatie (Boek)

- *Biblical Spirituality. Contours of a Discipline* (Studies in Spirituality Supplements, Vol. 30)(VIII-406 pp.). Leuven: Peeters, ISBN 9789042935433.

Vakpublicatie (Artikel)

- Desire. Living in Expectation and Trust. *Carmel in the World*, 56(1), 67-69.
- Uitzien naar Die is en Die zijn zal. *Speling*, 69(3), 68-74.

Herman Westerink

Project: Maatschappelijke spiritualiteit

Omvang: 0,45 fte

Verricht onderzoek: In het jaar 2017 is het project Maatschappelijk spiritualiteit verder toegespitst en verdiept. Vanuit bestaande samenwerkingen (Vincent de Paul Center, KSGV, faculteit FTR) en internationale partners (RaT platform Wenen, KU Leuven, Cusanus Hochschule Kues, e.a.) is de lijn van onderzoek naar en onderwijs over kritische spiritualiteit verder doorgetrokken in projecten rond sociale spiritualiteit (bundel), spiritualiteit en psychiatrie (bundel over Karl Jaspers) mystiek en politiek (conferentie Wenen) en een te initiëren internationale master mystiek (Erasmus Mundus project). Daarnaast zijn er tal van publieksactiviteiten geweest (o.a. naar aanleiding van het Lutherjaar). Tenslotte zijn de eerste exploraties gestart van een nieuw onderzoeksthema: ascese en de zorg voor het zelf.

Wetenschappelijke publicatie (Boek)

- *Lust en onbehagen. Over psychoanalyse, mystiek, subjectiviteit en psychopathologie* (72 pp.). Amsterdam: Sijbolet, ISBN 978 94 9111 037 5.

Wetenschappelijke publicatie (Boekredactie)

- *Critical Spirituality. Spirituality as Critical Practice in the Global Modern Age* (Studies in Spirituality Supplements, Vol. 28)(VI-181 pp.). Leuven: Peeters, ISBN 978-90-429-3453-5.
- *Deconstructing Normativity? Re-reading Freud's 1905 Three Essays* (123 pp.). London and New York: Routledge, ISBN 9781138232594.
- *Reformation(en) und Moderne. Philosophisch-theologische Erkundungen* (Religion and Transformation in Contemporary European Society, Vol. 12)(170 pp.). Vienna: Vienna University Press, ISBN 978-3-8471-0728-6.
- *Sigmund Freud. Drie verhandelingen over de theorie van de seksualiteit. De eerste editie, 1905* (168 pp.). Nijmegen: Van Tilt, ISBN 978 94 6004 302 4.

Wetenschappelijke publicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- Commentaar. In S. Freud (Ed.), *Drie verhandelingen over de theorie van de seksualiteit. De eerste editie, 1905* (pp. 95-155). Nijmegen: Van Tilt, ISBN 978 94 6004 302 4.
- Einleitung. In H. Westerink & H. Schelkshorn (Eds.), *Reformation(en) und Moderne. Philosophisch-theologische Erkundungen* (Religion and Transformation in Contemporary European Society, Vol. 12)(pp. 7-11). Vienna: Vienna University Press, ISBN 9783847107286.
- Epilogue: Foucault, Certeau and the Building Blocks for a Theory of Critical Spirituality. In H. Westerink (Ed.), *Critical Spirituality. Spirituality as Critical Practice in the Global Modern Age* (Studies in Spirituality Supplements, Vol. 28)(pp. 157-180). Leuven: Peeters, ISBN 978-90-429-3453-5.
- Epilogue: The Three Essays Today. In H. Westerink & P. I. M. M. Van Haute (Eds.), *Deconstructing Normativity? Re-reading Freud's 1905 Three Essays* (pp. 116-119). London and New York: Routledge, ISBN 9781138232570.
- Freud's discussion with psychiatry on sexuality, drives and objects in Three Essays. In H. Westerink & P. I. M. M. Van Haute (Eds.), *Deconstructing Normativity? Re-reading Freud's 1905 Three Essays* (pp. 28-43). London and New York: Routledge, ISBN

9781138232594.

- Introduction. In H. Westerink (Ed.), *Critical Spirituality. Spirituality as Critical Practice in the Global Modern Age* (Studies in Spirituality Supplements, Vol. 28)(pp. 1-5). Leuven: Peeters, ISBN 978-90-429-3453-5.
- Introduction: excavating a theory of sexuality. In P. I. M. M. van Haute & H. Westerink (Eds.), *Deconstructing normativity? Re-reading Freud's 1905 'Three Essays'* (pp. 1-6). London and New York: Routledge, ISBN 978-1-138-23259-4.
- Michel de Montaigne and Jean de Léry's Scenes of Cannibalism: The Savage Other and the Making of Confessional Identity. In H. Westerink (Ed.), *Critical Spirituality. Spirituality as Critical Practice in the Global Modern Age* (Studies in Spirituality Supplements, Vol. 28)(pp. 39-54). Leuven: Peeters, ISBN 978-90-429-3453-5.
- Modernity as the Variety of Hermeneutics of the Self: Faith and Despair in the Tragic History of Francesco Spira. In H. Westerink & H. Schelkshorn (Eds.), *Reformation(en) und Moderne. Philosophisch-theologische Erkundungen* (Religion and Transformation in Contemporary European Society, Vol. 12)(pp. 91-117). Vienna: Vienna University Press, ISBN 978-3-8471-0728-6.
- The Troubled Thoughts of the Elect: A Certallian reading of Willem Teellinck's Soliloquium. In H. Westerink (Ed.), *Critical Spirituality. Spirituality as Critical Practice in the Global Modern Age* (Studies in Spirituality Supplements, Vol. 28)(pp. 25-38). Leuven: Peeters, ISBN 978-90-429-3453-5.

Wetenschappelijke publicatie (Artikel)

- Editorial. *Texte: Psychoanalyse. Ästhetik. Kulturkritik*, 36(4), 7-10.
- Freud vertalen, Freud verraden? Over de vertaling van 'Trieb' in Drie verhandelingen over de theorie van de seksualiteit. *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 3(23), 186-197.
- Eine Pathoanalyse der Religion. Bemerkungen zu einem unvollendeten Projekt Freuds. *Wege zum Menschen*, 69(4), 301-311.
- Der problematische Ort der Wut im Denken Freuds über Aggression. *Texte: Psychoanalyse. Ästhetik. Kulturkritik*, 36(4), 27-46.

Vakpublicatie (Boekredactie)

- *Geestelijk gezond? Karl Jaspers – Psyche en grenservaring* (104 pp.). Tilburg: KSGV, ISBN 978-90-75886-58-0.
- Westerink, H. & anderen (Eds.), *Spiritualiteit op scherp. Plaatsen van kritische spiritualiteit* (127 pp.). Heeswijk: Berne media, ISBN 9789089721716.

Vakpublicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- Dimensies en vormen van kritische spiritualiteit. In H. Westerink & anderen (Eds.), *Spiritualiteit op scherp. Plaatsen van kritische spiritualiteit* (pp. 10-27). Heeswijk: Berne media, ISBN 9789089721716.
- Inleiding bij Karl Jaspers. In H. Westerink & A. W. Braam (Eds.), *Geestelijk gezond? Karl Jaspers – Psyche en grenservaring* (Geestelijk gezond?, Vol. 2-91)(pp. 7-13). Tilburg: KSGV, ISBN 978-90-75886-58-0.

Vakpublicatie (Artikel)

- Boete en innerlijke strijd – Luther van monnik tot reformator. *De Kovel. Monastiek Tijdschrift*

voor *Vlaanderen en Nederland*, 48(2), 8-22.

- Kritische spiritualiteit. Een benadering vanuit Foucault. *Splijt-Stof*, 46(2), 95-106.
- Re-Reading Freud's Three Essays. *Division/Review: a Quarterly Psychoanalytic Forum*, 17(fall), 39-39.

Popularisende publicatie (Artikel - Internet)

- Reformatie ging om boete, niet om corruptie. Volzin. Online artikel:
<http://www.volzin.nu/actueel/item/421339-waar-ging-het-luther-wel-om>

Populariserende publicatie (Krantenartikel)

- Top 10 books about psychoanalysis, *The Guardian*, 10 mei 2017.

Boekbespreking

- Force of God [Bespreking van het boek Force of God. Political Theology and the Crisis of Liberal Democracy]. *Nederlands Theologisch Tijdschrift*, 71(3), 297-298.

Theo van der Zee

Project: Christelijke spiritualiteit in het katholiek onderwijs

Omvang: 0,4 fte

Verricht onderzoek:

- Data verzameling in de vorm van interviews met schoolleiders over hun persoonlijk leiderschap en spiritualiteit
- Ontwerp van Gespreksmodel voor verdere professionalisering van schoolleiders rondom persoonlijk leiderschap en spiritualiteit
- Begeleiding van twee promovendi op terrein van leiderschap en spiritualiteit
- Publiceren van wetenschappelijke artikelen en vakpublicaties

Vakpublicatie (Boekredactie)

- Westerink, H.& anderen (Eds.), *Spiritualiteit op scherp. Plaatsen van kritische spiritualiteit* (127 pp.). Heeswijk: Berne media, ISBN 9789089721716.

Vakpublicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- Praktijkgericht onderzoek naar spiritualiteit onder schoolleiders van katholieke basisscholen: over contingentie, intuïties en de naam van God. In H. Westerink & e.a. (Eds.), *Spiritualiteit op scherp. Plaatsen van kritische spiritualiteit* (pp. 97-116). Heeswijk Dinther: Berne Media, ISBN 9789089721716.

Vakpublicatie (Artikel)

- Naar meer ontvankelijkheid. *Handelingen. Tijdschrift voor praktische theologie en religiewetenschap*, 44(1), 65-68.
- Richting en ruimte geven vanuit een innerlijk kompas. *Handelingen. Tijdschrift voor praktische theologie en religiewetenschap*, 44(1), 3-6.
- Vertraagde besluitvorming om raad te weten met de weerbarstigheid. *Direct CNV Schoolleiders*, 10(2), 24-25.
- Zien waar het op aan komt. Spiritualiteit als heuristiek voor schoolleiders. *Handelingen. Tijdschrift voor praktische theologie en religiewetenschap*, 44(1), 19-27.

Publicaties geassocieerd onderzoekers

Kitty Bouwman

Wetenschappelijke publicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- Wisdom Christology in the Works of St Augustine. In M. Vinzent (Ed.), *St Augustine and his Opponents* (Studia Patristica XCVIII, Vol. 24)(pp. 607-620). Leuven: Peeters, ISBN 9789042935945.

Vakpublicatie (Artikel)

- Zien met de ogen van de ziel. *Herademing*, 95, 32-36.
- De droom van Monnica, over een wending in Augustinus' leven. *Herademing*, 96, 18-21.
- Hervorming als inslag. *Herademing*, 97, 27-29.

Kick Bras

Vakpublicatie (Boek)

- *Oog in oog. Christelijke mystiek in woord en beeld* (224 pp.). Vught: Skandalon, ISBN 9789492183569.

Vakpublicatie (Artikel)

- Luther zou vandaag het tegendeel zeggen. *Herademing*, 25(97), 30-31.
- "Dan zal ik die kerk hervormen"- Bonhoeffer en Luther. *Herademing*, 25(97), 37-40.

Matthias Laarmann

Wetenschappelijke publicatie (Artikel)

- Dahlke, Benjamin / Laarmann, Matthias: Hans Blumenbergs Studienjahre. Schlaglichter auf Orte, Institutionen und Personen. *Theologie und Glaube*, 107, 338-353.

Vakpublicatie (Artikel)

- Die Otia parerga des Wilhelm Neuhaus (1675-1744). Das Kaleidoskop eines Gelehrtenlebens im spätbarocken Hamm (Wilhelm Neuhaus-Studien, I) [1. Literarhistorische Hinführung: Biographie und Werk Wilhelm Neuhaus'; 2. Stimmen zur literarischen Leistung von Wilhelm Neuhaus; 3. Mediengeschichtlicher Exkurs: Leser, Medien, Lektüregewohnheiten; 4. Barock: Zur neulateinischen Signatur einer Epoche; 5. Wilhelm Neuhaus und sein Verhältnis als reformiert-protestantischer Theologe zur antik-paganen Literatur]. *Beiträge zur Geschichte Dortmunds und der Grafschaft Mark*, 108, 7-41.
- Die Verehrung der ägyptischen Göttin Isis im Imperium Romanum. Zuspruch und Widerspruch über Jahrhunderte. *Pro Lingua Latina*, 18, 31-64.
- Das westfälische Münster als ein Zentrum des nordwestdeutschen Humanismus in der Frühen Neuzeit. In memoriam Helgi [i.e. Oleg] Nikitinski (1967 – 2015). *Mitteilungsblatt des Deutschen Altphilologen-Verbandes. Landesverband Nordrhein-Westfalen*, 65(1), 28-46.

Popularisierende publicatie (Boek)

- *Der Totentanz - was er uns heute noch zu sagen hat. Vortrag zur Ausstellungseröffnung von Jakob Eicher, Totentanz. Damals wie heute. 5. März 2017, Franz-Stock-Haus der St. Clemens-Gemeinde, Dortmund-Brackel* (12 pp.). Dortmund: Privatdruck.

Boekbespreking

- Cancik, Hubert / Groschopp, Horst / Wolf, Frieder O. (Hg.): *Humanismus: Grundbegriffe*. Berlin: De Gruyter 2016 (x,436 S.). *Theologie und Glaube*, 107, 304f.

Peter John van Ool*Vakpublicatie (Boek)*

- *Geroepen tot navolging. Christelijke spiritualiteit in verleden en heden als bron van inspiratie voor de toekomst. Handboek christelijke spiritualiteit* (923 pp.). Utrecht: VBK Media, ISBN 9789043528252.

Wolfgang Schneider*Wetenschappelijke publicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)*

- Tauler'sches Schrifttum in späten Handschriften und im Frühdruck im Umkreis der spiritualistischen Bewegung. In M.-A. Vannier (Ed.), *Mystique Rhénane et Devotio Moderna* (pp. 135-150). Paris: Beauchesne, ISBN 9782701022598.
- Zeitenfülle und des dunklen Grauens Wind. Zum Ethischen in Georges „Der Stern des Bundes“. In C. Fricker (Ed.), *Krise und Gemeinschaft. Stefan Georges „Der Stern des Bundes“* (pp. 147-165). Frankfurt a.M.: Klostermann, ISBN 9783465043287.

Wetenschappelijke publicatie (Artikel)

- Cusanus im ‚Haus der Weisheit‘. Eine Coniectura zu Nicolaus' Schau in der Hagia Sophia in Konstantinopel. *Coincidentia*, 8(1), 49-67.

Gerrit Steunebrink*Wetenschappelijke publicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)*

- Hegel's Cultural-Protestantism as a Remedy against Schizophrenia and Hypocrisy. In H. Schelkshorn & H. Westerink (Eds.), *Reformation(en) und Moderne (Religion and Transformation in Contemporary European Society, Vol. 12)*(pp. 61-89). Vienna: Vienna University Press, ISBN 978-3-8471-0728-6.

Populariserende publicatie (Boekdeel – Hoofdstuk)

- Mystiek in de Islam. In Titus Brandsma Instituut (Ed.), *Knockin' on Heaven's Door. Nacht van de Mystiek 2017* (pp. 22-38). Leeuwarden: Discovery Books, ISBN 9789077728451.

4 Begeleiding onderzoek**4.1 Promoties in 2017**

- Inigo Bocken (co-promotor) en Frans Maas (promotor): Dick van Biemen, *Het cultuurbegrip van Emmanuel Levinas. Betrokkenheid op de transcendentie als metafysica van de cultuur* (Radboud Universiteit, 7 september 2017).
- Charles Caspers (lid manuscript- en promotiecommissie): Ad Poirters, *Preserving the Spirit of Windesheim. An Archaeological Interpretation of the Traces of Rector Arnoldus Beckers (1772-1810)* (Radboud Universiteit, 16 februari 2017).

- Charles Caspers (co-promotor) en Frans Maas (promotor): Noëla J. Polet, *De weg van Adélaïde Marie Champion de Cicé. Een zoektocht van het hart in bewogen tijden* (Radboud Universiteit, 14 september 2017).

4.2 Begeleiding promotieonderzoek

Medewerkers van het Titus Brandsma Instituut begeleiden een aantal promotieonderzoeken in uitvoering. Per 31 december 2017 gaat het om:

- Chua, Samuel, *The role of Benedictine spirituality in Nicholas of Cusa*. Begeleider: prof. dr. Inigo Bocken.
- Claus, Sicco, *Redeem Us from Shallowness. An Interpretation of the Spiritual Heritage of John Main*. Begeleiders: prof. dr. Peter Nissen (RU FTR) en prof. dr. Inigo Bocken.
- Copier, Jorien, *Leiderschap, zingeving en het verhaal van de school (Breaking and Sharing Stories: Leadership and Ultimate Meaning in Catholic Primary Schools)*. Begeleiders: prof. dr. C.A.M. Hermans (RU FTR) en dr. T.S.M. van der Zee
- Groningen, Sandra van, *Spiritualiteit, Leiderschap en Narratieve Identiteit Katholieke VO-scholen (Fostering spiritual discernment in school leadership in catholic secondary schools)*. Begeleiders: prof. dr. C.A.M. Hermans (RU FTR) en dr. T.S.M. van der Zee
- Kabisch, Susann, *Gott und die Welt in Szene gesetzt. Inszenierung als Erkenntnisweg bei Nikolaus von Kues*. Begeleiders: prof. dr. Tilman Borsche (Universität Hildesheim) en prof. dr. Inigo Bocken
- Kruip, Marjolein, *Kunst, devotie en reizen. Materiële getuigenissen van geografische netwerken in laatmiddeleeuws Europa*. Begeleiders: prof. dr. Jos Koldewij (RU Letteren) en dr. Charles Caspers.
- Nwachukwu, Anthony, *Johann Baptist Metz' theory of suffering in the African political theology: Confronting Metz' theology with African philosophical and theological perspectives*, Begeleiders: Prof. dr. Inigo Bocken en dr. Herman Westerink.
- Suparyanto, Petrus, *Javanese Mysticism of Bima Suci in the Serat Dewa Ruci. A Comparison with Christian Tradition on Spiritual Growth*. Begeleiders: prof. dr. Paul van de Velde, dr. Charles Caspers en dr. Hein Blommestijn.
- Tissink, Hans, *De invloed van Thomas van Kempen op Erasmus - een mystagogisch onderzoek*. Begeleiders: prof. dr. Peter Nissen (RU FTR) en prof. dr. Inigo Bocken.
- Widhowati, Emilia, *In omnibus charitas. Vincentian Spirituality Actualized by the Daughters of Mary and Joseph in Indonesia*. Begeleiders: dr. Hein Blommestijn en dr. Charles Caspers.

5. Bijdragen aan congressen

In deze rubriek gaat het om bijeenkomsten met een wetenschappelijk doel. Vermeld wordt wanneer een staflid een voordracht heeft gehouden of bij de organisatie van een congres betrokken is geweest.

Inigo Bocken

- Verlangen und Würdigung. Die Bedeutung der Mystik für eine Theorie des Handelns.

- Symposium Universiteit Trier „Das Subjekt nach der Postmoderne – Neue Theorien und Methoden aus Philosophie und Lyrikologie in interkultureller Sicht“, 3 maart, Trier.
- Mysticism and not-knowing. Reflections on the Cloud of the Impossible. Studiedag 'Towards an Apophatic Political/Public Theology. Conversation with Catherine Keller' Georganiseerd door TBI en Centre for Catholic Studies, 2 oktober, Nijmegen.
  - Die Ellipse der Praxis bei Nicolaus Cusanus'. Tagung ‚Anregung und Übung. Die Laienphilosophie des Nicolaus Cusanus‘, 4 november, Bernkastel-Kues.
  - Mystik als Tat? Philosophie und Spiritualität bei Maurice Blondel. Tagung Religiöse Erfahrung, säkulare Vernunft und Politik um 1900, 16 november, Wien.
  - Im Reisen ein Zuhause finden. Die Exerzitien des hl Ignatius. Katholische Akademie Schwerte, 15. Symposium Laienspiritualität, 16 december, Schwerte.

Anne-Marie Bos

- Wat is geestelijke begeleiding? Expert-meeting geestelijke begeleiding (organisatie en inleiding), 1 juni, Nijmegen.
- Reflection – sharing. Institute of Spirituality in Asia, 4 augustus, Manila.
- The Educational Journey of Beauty: Titus Brandsma. The Second International Congress of Carmelite Schools, Carmel: A Life in Fullness and Beauty, Carmelite Order, 5-10 november, Rome.

Charles Caspers

- De martelaren van Gorcum, toen en nu. Lezing bij gelegenheid van de jaarvergadering Vereniging Nederlandse Kerkgeschiedenis, 11 februari, Sint-Catharinahof Brielle.
- Relics, Their Relevance for the Liturgy. Workshop Fragments of Heaven on Earth, 26 april, Ruisbroecgenootschap, Antwerpen.
- The Last Communion of Geert Grote. Lezing bij congres van Internationale Gesellschaft für Theologische Mediävistik, 23 juni, Radboud Universiteit.

Rijklof Hofman

- Op zoek naar een alternatieve levensinvulling. Geert Grote (1340-1384) en het begin van de Moderne Devotie. Studiedag Middeleeuwen 2017: Buitenbeentjes, 10 maart Nijmegen.

Marc De Kesel

- Religieuze contrareligie: reflecties bij een ‘religieuze ervaring’ van Miskotte. Lezing voor: ‘Waarop het aankomt: symposium over biografie en theologie van Miskotte’, georganiseerd door K.H. Miskotte Stichting, 16 maart, Amsterdam.
- The violence of pur amour in Fénelon, Malebranche and Beyond. Contribution the International Conference ‘The Problem of Philosophy in Modern and Contemporary European Philosophy’, Bishop’s University, 28-29 april, Sherbrooke, Quebec, Canada, .
- Woord & beeld: Reflecties bij Hugo Balls ‘christelijke’ Vlucht uit de tijd. Symposium over Hugo Ball, Vlucht uit de tijd, georganiseerd door Universiteit Rotterdam & Stichting Thomas More, 23 oktober, Rotterdam.
- Simone Weil’s pur amour: the abysmal dimension of modern mysticism. Tagung Religiöse Vernunft und Politik um 1900, Katholisch-Theologische Fakultät, Universität Wien, 17 november, Wenen.
- Mystiek, gift & jouissance: Waarom Lacan ertoe doet in een moderne cultuurkritiek, lezing

Driedaags symposium van de groep Èthos, faculteit filosofie van de Vrije Universiteit Amsterdam, 1 december, Vinkeveen.

Thomas Quartier

- Monastic Form-of-life as Sacrament. International conference Societas Liturgica, 7 augustus, Leuven.
- Monastic Liturgy. Modes of Religious Communication. International conference EASR (European Association for the Study of Religion), 19 september, Leuven.

Herman Westerink

- The Concern about the Religious Self. A Foucaultian approach to a Sixteenth-Century Case of Religious Despair. Conference The Enigma of Suffering: Empirical, Phenomenological, and Theological Approaches, 3 januari, Rome.
- The Study of Lived Religion and the Pathoanalysis of Human Existence. Faculty Lecture, Stellenbosch University, 2 maart, Stellenbosch.
- Infantile Sexuality – Sucking, Kissing and Disgust. Colloquium Sexualities – Trans(lations), fictions, fantasies and Id(entities), 8 maart, Pretoria.
- Freud, Lévy-Bruhl and the Primitive. Symposium Phenomenology and the (Neo/Post-) Colonial, 6 juli, Perugia.
- Psychoanalysis and Mysticism: Problems and Possibilities. European Association for the Study of Religion (EASR) Conference, 27 september, Leuven.
- Henri Bremond and the Religious Experience in Context. Symposium Religiöse Erfahrung, säkulare Vernunft und Politik um 1900, 17 november, Wenen.

6 Wetenschappelijke functies, vormen van samenwerking en redactielidmaatschappen

Medewerkers van het instituut vervullen de volgende wetenschappelijke functies en maken deel uit van de volgende samenwerkingsverbanden en redacties.

Inigo Bocken

- Universitair Docent voor religie- en cultuurtheorie, Faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen RU
- Gewoon hoogleraar filosofie, in het bijzonder sociale filosofie, Cusanus Hochschule, Bernkastel-Kues
- Gasthoogleraar aan het Pauselijk Ateneo Sant'Anselmo Rome
- Lid van de adviesraad van het Centrum voor Spiritualiteit in Amersfoort
- Korresponderendes Mitglied Institut für Philosophie der Universität Hildesheim
- Secretaris Cusanus Studie Centrum
- Voorzitter Kierkegaard Werkgroep Antwerpen
- Redactielid *Tijdschrift voor Theologie*
- Redactielid *Coincidentia. Zeitschrift für europäische Geistesgeschichte*
- Redactielid *Studies in Spirituality*
- Redactielid *Studien zur europäischer Geistesgeschichte (Buchreihe, Aschendorff Verlag)*

Anne-Marie Bos

- Lid International Academic Advisory Board van Institute of Spirituality Asia (ISA-Manila).
- Adviserend lid van de werkgroep Opleiding Geestelijke Begeleiding
- Lid Dagelijks Bestuur van de Nederlandse Karmelprovincie (co-provinciaal)
- Jurylid Religieuzen-prijs (KNR)

Charles Caspers

- Bestuurslid (secretaris/penningmeester) Stichting Aartsbisschoppelijk Museum
  - Onderzoeker Onderzoeksschool Mediëvistiek (discipline Godgeleerdheid)
  - Lid Internationale Gesellschaft für theologische Mediävistik
  - Lid Contactgroep voor sociaal-economische en institutioneel-juridische geschiedenis van geestelijke en kerkelijke instellingen in de Nederlanden in de Middeleeuwen
  - Lid Société Internationale d’Ethnologie et de Folklore (SIEF)
  - Lid Maatschappij der Nederlandse Letterkunde
-
- Redactielid *Trajecta. Religion, Culture and Society in the Low Countries*
  - Redactielid *Noordbrabants Historisch Jaarboek*
  - Hoofdredacteur *Collatie. Halfjaarlijks informatieblad over de ‘Moderne Devotie’*
  - Redactielid *Bedevaartplaatsen in Nederland* (website Meertens Instituut, KNAW)
  - Lid Redactieraad *Bedevaartplaatsen in België*

Rijklof Hofman

- Lid Studienkreis Geschichte der Sprachwissenschaft
  - Lid van de Onderzoeksschool Mediëvistiek, lijn 1.1 (ontsluiting van bronnen)
  - Lid Maatschappij der Nederlandse Letterkunde
  - Lid interuniversitair werkverband Geschiedenis van de Taalkunde
  - Conservator Brandsma Collectie
-
- Lid van het Authenticating Panel of the Royal Irish Academy and Irish Biblical Association’s joint project for the edition of Medieval Celtic-Latin biblical and related texts in the *Corpus Christianorum* series
  - Hoofd Project *Gerardi Magni Opera omnia*
  - Secretaris Redactieraad *Gerardi Magni Opera Omnia*

Pierre Humblet

- Lidmaatschap Interdiocesaan Roepingen Overleg (IRO)
- Studie- en ambtelijk secretaris van de Commissie ‘Toekomst van Religieus Leven’ van de Konferentie Nederlandse Religieuzen
- Coördinator Huis van de Roeping
- Redactielid website KNR
- Lid begeleidingscommissie internationaal project Monastic Pastoral Care.

Marc De Kesel

- Lid van het ‘Comité scientifique de la collection Terra Nova’ (Peeters, Leuven)

- Lid van de Raad van Beheer van de *De Witte Raaf* (Vlaams-Nederlands tijdschrift voor Kunst en Cultuur)
- Lid van het Bestuur van de Nederlands-Vlaamse Stichting *Psychoanalyse & Cultuur*

Ad de Keyzer

- Beleidsmedewerker bij de zusters Sociëteit van JMJ in Den Bosch
- Bestuurslid Stichting Erfgoedcentrum Sint Agatha
- Bestuurslid Stichting Kerkmuziek en Spiritualiteit Nijmegen
- Lid van de begeleidingscommissie Dominicuskerk Amsterdam

Thomas Quartier

- Hoofddocent Rituele en Liturgische Studies Radboud Universiteit Nijmegen
- Leerstoelhouder Liturgische en Monastieke Spiritualiteit aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven
- Gasthoogleraar Monastic & Ritual Studies aan het Pauselijk Ateneo Sant'Anselmo Rome
- Co-hoofdredacteur *Death Studies* (Münster & Berlin: LIT Verlag)
- Redactielid *Questions Liturgiques*
- Redactielid *Yearbook for liturgy-research*
- Redactielid *Liturgia condenda* (Leuven: Peeters)
- Adjunct-hoofdredacteur *De Kovel. Monastiek tijdschrift voor Vlaanderen en Nederland*

Edison Tinambunan

- Docent STFT Widya Sasana, Malang, Indonesia
- Bibliothecaris STFT Widya Sasana, Malang, Indonesia
- Bibliothecaris van Ordo Karmel Indonesia
- Redacteur van *Studia Philosophica et Theologica*
- Adviseur van *Journal Forum*, tijdschrift van de studenten van STFT Widya Sasana, Malang, Indonesia
- Mederedacteur van *Studia Philosophica*, tijdschrift van STFT Widya Sasana, Malang, Indonesia

Kees Waaijman

- Geassocieerd onderzoeker van de Universiteit van die Vrijstaat (Bloemfontein, Zuid-Afrika)
- Erevoorzitter van de South Africa Association for Spirituality (Spirasa)
- Lid raad van advies van het lectoraat Zorg & Spiritualiteit van de Hogeschool Zwolle
- Redactielid *Studies in Spirituality*
- Redactielid *Speling*

Huub Welzen

- Geassocieerd onderzoeker van de Universiteit van die Vrijstaat, Bloemfontein (Zuid-Afrika)
- Lid Bijbels Werkgenootschap St. Hiëronymus
- Lid Lucaswerkplaats

- Lid van Studiosorum Novi Testamenti Conventus
- Lid Society for the Study of Christian Spirituality

Herman Westerink

- Docent godsdienstfilosofie, Center for Contemporary European Philosophy, RU Nijmegen
- Buitengewoon Gasthoogleraar vanwege het KSGV, KU Leuven
- Vice-voorzitter Scientific Advisory Board of the Sigmund Freud Private Foundation
- Lid ‘Freud Research Group’ van de International Society for Psychoanalysis and Philosophy / Société Internationale de Philosophie et Psychanalyse (ISPP/SIPP)
- Bestuurslid KSGV, Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid
- Lid van het Nederlands Genootschap van Godsdienstwetenschappen
- Lid van de ISPP/SIPP Freud Research Group
- Lid van de International Association for the Psychology of Religion

- Redacteur van de serie *Sigmund Freuds Werke: Wiener Interdisziplinäre Kommentare*, Vienna University Press
- Redactielid *Psyche en Geloof. Tijdschrift van de Christelijke Vereniging voor Psychiaters, Psychologen en Psychotherapeuten*
- Redactielid *Religion and Transformation in Contemporary Society*
- Lid wetenschappelijke adviesraad *Zeitschrift : texte*
- Lid adviesraad van de serie *Figures of the Unconscious*, Leuven University Press
- Lid van het KSGV Redactieteam
- Mederedacteur van het *Archive for the Psychology of Religion*

Theo van der Zee

- Adjunct Wetenschappelijk Directeur Verus (Primaire werkzaamheden)
- Voorzitter Raad van Advies *Fontys Hogeschool Theologie en Levensbeschouwing* te Utrecht

- Lid Redactie *Narthex. Tijdschrift voor levensbeschouwing en educatie*
- Lid Redactie *Handelingen. Tijdschrift voor praktische theologie en religiewetenschap*
- Redacteur boekenserie *Research on Religious and Spiritual Education* (Waxmann Publishers)

VORMING EN ONDERWIJS

In dit deel komen die activiteiten aan bod die zich afgespeeld hebben op het raakvlak van wetenschap en samenleving. Naast de beschrijving van de onderwijsprojecten wordt hier ook aandacht besteed aan de vormende publieksevenementen die door het instituut georganiseerd zijn zoals de *Nacht van de Mystiek*. Tevens wordt een paragraaf gewijd aan vormingsprojecten die opgezet zijn in samenwerking met maatschappelijke partners (Stichting Carmelcollege, Verus en KSGV).

1 Publieksevenementen

1.1 Nacht van de Mystiek (3 februari 2017)

De derde *Nacht van de Mystiek* was – opnieuw – een geweldig succes. LUX Nijmegen was helemaal uitverkocht en de zaal bleef goed gevuld tot het einde, omstreeks 1 uur 's nachts. Het lijkt er op dat het concept met de jaren in de loop der jaren steeds meer de perfectie nadert. Van het begin tot het einde bleef het niveau hoog. Tegelijk professioneel en elegant hielp gastheer Leo Fijnen het publiek om een rode draad te vinden doorheen de verschillende onderdelen. De Nacht werd geopend door Bart Stouten, in Vlaanderen vooral bekend als radiopresentator bij Radio KlaRa, maar zelf ook dichter, essayist en romanschrijver. Stoutens persoonlijk en eigenzinnig verhaal nam het publiek mee naar Engelberg, naar de plaats van zijn eigen mystieke oer-ervaring. Het schitterende muzikale Duo Parazar zorgde er voor dat het publiek verder bleef deinen op het stromen van de mystieke weemoed. Dit muzikale ensemble legt zich vooral toe op Joodse Klezmer-muziek, maar liet zien dat het veel meer aankan – middeleeuwse klanken en een eigen versie van Leonard Cohen. Dat was meteen een mooie inleiding op Kees Waaijman, die een overtuigende analyse van Cohens *You want it darker* ten beste gaf, dit vanuit de Joodse mystiek – het laatste lied van Cohen als zijn eigen *Kaddish*. Gerrit Steunebrink, geassocieerd onderzoeker van het Titus Brandsma Instituut nam het publiek mee naar de wereld van de Islamitische mystiek – en hoe daar het opgaan van het eigen ik in het goddelijke ik centraal staat. Een helder en gedreven verhaal dat voor het publiek nieuwe werelden opende. In het laatste deel ging Marc De Kesel, wetenschappelijk secretaris van het Titus Brandsma Instituut, in op de vraag of we Bob Dylan's *Visions of Johanna* nu als een mystieke tekst kunnen lezen – of niet. Met Paul van Ostaijen las Marc De Kesel Dylans poëzie als de 'onderste trap van de mystieke ervaring'. Vervolgens was het de beurt aan Ernst Jansz en zijn ensemble om het publiek de nacht in te voeren – de mystieke nacht – mét Bob Dylan. Een indrukwekkende afsluiting die ook terecht met een staande ovatie werd beloond.

1.2 24ste Titus Brandsma Lezing (16 juni 2016)

Op vrijdag 16 juni 2017 sprak niemand minder dan Huub Oosterhuis de 24ste Titus Brandsma Lezing uit. Na de overweldigende opkomst voor de lezing van Rik Torfs vorig jaar was er nauwelijks iemand die geloofde dat ook deze editie de Stevenskerk weer vol zou krijgen – toch waren er opnieuw zo'n 400 mensen komen opdagen om te horen wat deze legendarische dichter en liedschrijver het publiek te vertellen had. Centraal in zijn lezing stond de godsgedachte, de

referentie van wat men roeping noemt, maar een referentie die haar vanzelfsprekende plaats verloren heeft. Met een rijkdom van beelden en metaforen speelde Oosterhuis met dit thema van de afwezig-aanwezige referent van roeping. Zijn boodschap daarbij: het verhaal gaat verder, maar wij zijn het die dit verhaal vertellen. Doet dat ook maar iets af van God? Neen, in tegendeel – het is God die roept om verhalen. En daarmee moeten wij mensen een begin maken. En passant gaf Oosterhuis ook zelf een voorbeeld van zo'n nieuw verhaal – een boodschap met ambitie.

2 Studieweek Mystiek

Tijdens de Studieweek Mystiek 2017 stond de Matthäus-Passion van Johann Sebastian Bach centraal. Bach (1685-1750) componeerde dit werk voor de liturgieviering van Goede Vrijdag in de Thomaskerk in Leipzig. Hij heeft zijn Passion meerdere keren uitgevoerd, in verschillende versies.

Uitgangspunt van het werk is het lijdensverhaal volgens Matteüs, hoofdstuk 26 en 27. De tekst van deze hoofdstukken heeft Bach nagenoeg woordelijk getoonzet, waarbij hij de rolverdeling van Matteüs precies volgt. De liturgische voltrekking van de tekst heeft tot doel dat de kerkgangers zich dit woord daadwerkelijk eigen maken. Dit is in Bachs Matthäus-Passion goed te herkennen op de zeventwintig momenten waarop de evangelietekst onderbroken wordt door recitatieven, aria's en koralen. In de recitatieven wordt de schrifttekst hernomen en herkauwd, waarna in de aria's de hoorder en het woord nauw op elkaar worden betrokken. De koraalverzen ten slotte kunnen we beschouwen als een voltooiing: het woord is innerlijk ontvangen en kan zijn werk in de ontvanger gaan doen. Met deze recitatieven, aria's en koraalverzen bevordert Bach dat de hoorders van het verhaal aan het ritueel kunnen participeren, niet alleen als toehoorders en toeschouwers, maar als ontvangers van het Woord dat hun richting kan geven op hun geestelijke weg. Dat deed het in 1736, dat doet het tot op de dag van vandaag.

Bachs Matthäus-Passion is een muziekstuk dat gecomponeerd is om in de liturgie de (voor)lezing van het lijdensverhaal mogelijk te maken. Deze rituele context is bepalend voor de wijze waarop wij naar dit muziekstuk kijken. Die geeft ons de ruimte om het werk, zowel wat zijn tekst betreft als de toonzetting daarvan, vanuit het oogpunt van de spiritualiteit te benaderen en daarbinnen op zoek te gaan naar de mystieke perspectieven.

3 Onderwijs

In 2017 kwam een einde aan de School voor Spiritualiteit. Vele jaren lang was met name de opleiding Geestelijke Begeleiding succesvol. De laatste jaren werd steeds zichtbaarder dat deze tijd om flexibelere vormen van onderwijs vraagt. In de laatste jaargang 2017 had het TBI 16 studenten. Acht van hen volgden de opleiding Geestelijke Begeleiding, de overige acht volgden (modules van) de opleiding Maatschappelijke Spiritualiteit.

De opleiding Geestelijke Begeleiding daagt studenten uit om de geestelijke weg bij henzelf en anderen te herkennen en er taal voor te vinden. Aan het eind van hun studie zijn zij in staat anderen te assisteren in het lezen van en het zich toevertrouwen aan hun eigen geestelijke weg. De opleiding Maatschappelijke Spiritualiteit wil daarentegen studenten voorbereiden om in maatschappelijke praktijken te zoeken en te helpen zoeken naar plaatsen van spiritualiteit in het alledaagse leven.

Op 17 maart was er een diploma-uitreiking voor de studenten Geestelijke Begeleiding. Zoals gebruikelijk werd deze samen met de Hydepark-opleiding georganiseerd. Acht studenten, waarvan drie uit de TBI-geledingen, sloten hun studie op feestelijke wijze af. In boeiende en zeer uiteenlopende presentaties werd duidelijk wat de studie had bijgedragen op hun persoonlijke vorming en hoe zij zich hiermee, verdiept en verrijkt, konden inzetten in hun werkpraktijk. Allen keken terug op een intensieve, maar zeer vruchtbare periode in hun leven.

Dit waren de laatste blokken voor de opleidingen Geestelijke Begeleiding en Maatschappelijke Spiritualiteit:

Blok 7

Arbeid

- Herman Westerink en gastdocenten: In het maatschappelijk leven
- Corrie van Baal, Frans Croonen. Middagpracticum opleiding Geestelijke Begeleiding: “Kijk naar de praktijk van het gewone leven”
- Marlies Huveneers. Groepsgesprekken opleiding Maatschappelijke Spiritualiteit: groepsgesprekken “In het maatschappelijk leven”

Blok 8

De kunst van het leren

- Inigo Bocken Mystieke tekstlezing: Leermeesterschap
- Thomas Quartier Thematiekcollege: Vorming en toe-eigening
- Corrie van Baal, Frans Croonen. Middagpracticum opleiding Geestelijke Begeleiding: “Terugblikken op het leerproces”
- Marlies Huveneers. Groepsgesprekken opleiding Maatschappelijke Spiritualiteit: groepsgesprekken “De kunst van het leren”

4 Collegereeksen

In 2017 ging ook het nieuwe, modulair opgezette vormingsprogramma van het TBI van start. Er werden vier collegereeksen gegeven, twee op het gebied van Geestelijke Begeleiding, en twee op het gebied van Maatschappelijke Spiritualiteit.

Januari-Juni 2017

Collegereeks: Mystieke beeldenstorm

Over mystiek & moderne beeldende kunst

- Marc De Kesel

September-Oktober 2017

Collegereeks: Inleiding Spiritualiteit

De taal van spiritualiteit leren verstaan

- Anne-Marie Bos Mystieke tekstlezing: Psalmen

- Kees Waaijman Thematiekcollege: grondwoorden van spiritualiteit

September-December 2017

Collegereeks: Mystieke plooiën in het canvas

Over de fascinatie voor mystiek in de moderne beeldende kunst

– Marc De Kesel

November-December 2017

Collegereeks: Het zoeken van de weg

Augustinus en geestelijke begeleiding

– Huub Welzen Mystieke tekstlezing: de Belijdenissen van Augustinus

– Kees Waaijman Thematiekcollege: Geestelijke begeleiding in de katholieke traditie.

5 Colleges in curricula Wetenschappelijk Onderwijs, Hoger Beroepsonderwijs, postdoctoraal onderwijs

N.B. In deze rubriek wordt alleen het onderwijs vermeld dat leden van het instituut namens of als representant van het instituut hebben gegeven. Het reguliere onderwijs dat Inigo Bocken, Thomas Quartier en Herman Westerink aan de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de RU hebben verzorgd, wordt hieronder niet vermeld.

Inigo Bocken

Colleges

– Collegereeks Sozialphilosophie (Master Philosophie). Februari, Cusanus Hochschule Bernkastel-Kues.

– Seminar Kunstphilosophie. Oktober-december, Freie Universität Berlin.

Thomas Quartier

Colleges

– Monastic practices of spirituality. Februari 2017, Sant'Anselmo, Rome.

– Ritual Perspectives on Christian Worship. Februari 2017, Sant'Anselmo, Rome.

– Introduction Ritual Studies. Februari 2017, Sant'Anselmo, Rome.

– Liturgical practices of spirituality. Juli 2017, Sant'Anselmo, Rome.

– Anthropological methods applied. Juli 2017, Sant'Anselmo, Rome.

Kees Waaijman

Colleges

– Summa van volmaaktheid. 9 februari, Ariënsinstituut Utrecht.

Herman Westerink

Oratie

– Lust en onbehagen. Over psychoanalyse, mystiek, subjectiviteit en psychopathologie, 18 mei, Leuven.

Theo van der Zee

Trainingen en practica

– Professionaliseringstraject Persoonlijk Leiderschap & Spiritualiteit (geregistreerd bij

Schoolleidersregister). Juni 2015 - juni 2017 (eerste groep) en juni 2016 - april 2018 (tweede groep), Onderwijsstichting MOVARE te Kerkrade.

6 Overig cursus-en vormingswerk

Inigo Bocken

Cursussen en inleidingen

- Cursus Moderne Devotie voor leidinggevendenden ten behoeve van Avicenna, 19 januari, Zwolle.
- Der Einzelne und das System. Alltägliche Möglichkeiten des Widerstands. Kloster Lamspringe (D), 23 januari, Lamspringe (D).
- Inleiding. Nacht van de mystiek 2017, 3 februari, Lux Nijmegen.
- Cursus Moderne Devotie voor managers. ‘Dilemmatafels’, Talis woningbouwvereniging, 21 april, Utrecht.
- Jan van Eyck en de vroomheid van de 15de eeuw, 4 mei, Schoten (B).
- Levende woonplaats van God te worden. De filosoof Titus Brandsma over de betekenis van godsbeelden en godsbegrip in de moderne cultuur. Titus Brandsma Memorial, 26 juli, Nijmegen.
- Titus Brandsma als Märtyrer und Denker. Festrede Jahrestagung Vinzenz-Konferenzen, 27 augustus, Kranenburg.

Anne-Marie Bos

Cursussen en inleidingen

- Psalm 25. Psalmcursus “Verlangen naar bevrijding”, 13 januari, Amersfoort, St. Jozefklooster.
- In de leerschool van Titus Brandsma. Raakpunt. Centrum voor Spiritualiteit, 13 januari en 28 april, Amstelveen.
- Psalm 25. Psalmcursus “Verlangen naar bevrijding”, 18 januari, Tilburg, Fraters van Tilburg.
- Psalm 25. Psalmcursus “Verlangen naar bevrijding”, 26 januari, Den Bosch, Franciscushuis.
- Bibliodrama als vorm van mystagogie, 4 februari, Berne-Heeswijk, Abdij van Berne.
- Titus Brandsma: Hoe hij staande bleef. Interkerkelijk Kringenwerk Westelijke Mijnstreek, 21 februari, Geleen.
- De kracht van liefde. Signalen van Spiritualiteit, ‘Het vuur van Titus Brandsma’. 6 maart, TBM Nijmegen.
- Psalm 130. Cursus “Biddend leven”, 31 maart, TBM Nijmegen.
- Ontheemd - Titus Brandsma. Karmelkring Oss, 7 april, Oss.
- Elia, princeps monachorum, 15 juni, Abdij Koningshoeven.
- Psalm 39. Werkgroep ‘Op weg in de stilte’ van de gezamenlijke kerken Nijverdal en Hellendoorn, 22 juni, Zalencentrum ‘Het Spectrum’, Regenboogkerk Nijverdal.
- Psalm 73. Introductie Geestelijke Begeleiding, 3 oktober, Nieuw Hydepark, Doorn.
- Iconisch kijken naar beelden. 22 november, TBI Nijmegen.
- Psalm 61. Cursus “Biddend leven”, 22 december, TBM, Nijmegen.

Retraites/Vorming

- Psalm 85. Vormingshuis, 6 januari, Boxmeer.
- Psalm 59. Vormingshuis, 10 maart, Boxmeer.
- Elke plaats een Karmel? Vormingshuis Boxmeer, 7-11 mei, Karmelklooster Boxmeer.

- Psalm 36. Vormingshuis, 2 juni, Boxmeer.
- Psalm 150. Vormingshuis, 13 oktober, Boxmeer.

Forum-bijdrage

- Titus Brandsma als wetenschapper. 26 juli, Vrienden van Titus Brandsma, TBM Nijmegen

Interviews

- Aan het roer bij Marianum: Dienend leiderschap. In S. Visser (Ed.), *Carmel Magazine* (pp. 18-21). Stichting Carmelcollege, Hengelo.

Charles Caspers

- Wonderen. Voordracht bij gelegenheid van de presentatie van Het Mirakel van Amsterdam, Onze Lieve Vrouwe Gasthuis, 21 januari, Amsterdam.
- Heilige Stede. Voordracht voor City-pastoraat Amsterdam, Begijnhofkerk, 16 maart, Amsterdam.
- Geïnspireerde en inspirerende vrouwen. Internationaal congres Begijnhof Breda, ‘Begijnenbeweging, gisteren en vandaag’, Waalse kerk, 23 augustus, Breda.
- Anna Catharina van Hees, medestichter van de Congregatie Dochters van Maria en Joseph. Voordracht Congregatie PMY, 25 november, Wonosobo (Indonesië).
- Moderne devoten in de tropen. Voordracht voor Katholieke Vereniging voor Oecumene, Sint-Janscentrum, 18 december, Den Bosch.

Pierre Humblet

Organisatie Atelier

- De ‘mystiek’ van het samen leven. Omgaan met persoonlijke vorming en groei in een wereld van verschil. Negende bijeenkomst Atelier Huis van de Roeping, 7 april, Tilburg.
- Maar Jezus bukte zich om met zijn vinger op de grond te schrijven. Geweldloze communicatie in ons gemeenschapsleven en speciaal binnen onze vorming. Tiende bijeenkomst Atelier Huis van de Roeping, 27 oktober, Tilburg.

Advies en vorming

- Advisering en begeleiding van de Zusters Karmelietessen ocd Arnhem (Karmel Nazareth) in het proces van omvorming van hun gemeenschap in een internationale gemeenschap. Begeleiding van twee bezinningsbijeenkomsten, 14 augustus en 10 oktober, Arnhem.

Marc De Kesel

Inleidingen

- Heilige crisis: over moderne kunst en haar fascinatie voor mystiek, TBI-Lecture, Titus Brandsma Instituut, Radboud Universiteit, Nijmegen, 25 januari, Nijmegen.
- ‘De weg van de genade is het opgeven van het ik’: Reflecties naar aanleiding van *Stilte*, een roman van Shusaku Endo. Studiedag Silence: over de film *Silence* van Martin Scorsese, gebaseerd op roman van Shusaku Endo, Universiteit Utrecht, 10 februari, Utrecht.
- *Designing the Human: On the Tragic Condition of Modern Art*. de faculteit Architectuur en kunst, Universiteit, 24 maart, Hasselt.
- Lacan over Religie, uitgelegd aan de hand van een vroegmodern kunstwerk. Religie, het trauma van de moderniteit. Een debat over Jacques Lacan en religie, bijeenkomst van de

Filosofische afdeling van het Thijmgenootschap, 22 april, Utrecht.

- Waar is de onderbuik? Een reactie op Marte Kaan, De onderbuik: een nieuw licht op redelijkheid. Studium Generale Universiteit Groningen, 30 november, Groningen.

Ad de Keyzer

Cursussen en inleidingen

- De spiritualiteit van Bachs cantates. 27 jan Lambertuskerk in Vught (Magnificat); 9 apr Gemeenschap Walburgkerk (Himmelskönig sei Willkommen); 21 mei Spiritualiteitsdag in Oosterbeek (Magnificat)
- Waaijman, C. J., & Keyzer, A. W. J. de: Liturgische spiritualiteit jaarcursus ‘Biddend leven – In de ruimte van de psalmen’, Titus Brandsma Memorial, 10 februari, 31 maart, 13 oktober en 1 december, Nijmegen.
- De spiritualiteit van Bachs Matthäus-Passion. 24 feb Karmel in Zenderen; 4 mrt Maristen in Nijmegen; 8 mrt Karmelkring Elia in Dordrecht; 9 mrt Zusters JMJ in Vught; 15 mrt Zusters in Oosterhout; 16 mrt Groep geïnteresseerden in Hilversum; 18 mrt Karmelparochie in Oss; 20 mrt Bethelkerk in Leerdam; 22 mrt Benedictusparochie Heteren; 23 mrt Grote Kerk in Wageningen; 28 mrt Monniken van de Abdij Slangenburg in Doetinchem; 30 mrt Pastoraatsgroep Bommel in Abdij Koningsoord, Oosterbeek; 1 apr Titus Brandsma Memorial Nijmegen; 7 apr Parochianen in Beltrum; 10 apr Park Zuiderhout in Teteringen; 11 apr Kringenwerk Westelijke Mijnstreek in Geleen.
- De spiritualiteit van de liturgie. De spiritualiteit van de eucharistie. Abdij van Berne, 27 maart, Heeswijk.
- De spiritualiteit van de liturgie. De vormen van Psalmzingen. Eliagemeenschap, 13 mei, Nijmegen.
- De spiritualiteit van Bachs Weihnachtsoratorium. Karmel Boxmeer, 13 december, Boxmeer.

Begeleiding

- Begeleidingsgroep Dominicuskerk in Amsterdam, 11 mei, Amsterdam.

Thomas Quartier

Cursussen en inleidingen

- Spiritualiteit als betrokken houding voor theologen en religiewetenschappers. Studiedagen Monastieke Studies Faculteit FTR RU Nijmegen & Willibrordsabdij, 2 januari, Doetinchem.
- Kiemcellen midden in de wereld. Actie en contemplatie. Franciscanen - Derde Orde, 28 januari, Den Bosch.
- Monastieke inspiratie voor het ziekenhuispastoraat. Studiemiddag Bisdom Rotterdam, 2 februari, Rotterdam.
- Getijden beleven. Antropologische verkenningen vanuit het klooster. Studiedag Permanente Vorming OSB & OCSO, 23 februari, Doetinchem.
- Liturgisch leven. Verkenningen van kloosterliturgie. Studieweekend Monastieke & Liturgische Spiritualiteit, 24 februari, Doetinchem.
- Het klooster in de stad. Studiemiddag & lezing Stadsklooster, 11 maart, Middelburg.
- Monastieke inspiratie leven. Bronnen uit kerk en cultuur. Lezing Ekklesia Breda, 12 maart, Breda.
- Monnik en pelgrim – spirituele impulsen vanuit de Regel van Benedictus. Lezing Genootschap

- Sint Jacobus, 18 maart, Den Bosch.
- Spiritualiteit van het gebed. Over de humus van het religieuze leven. Studiemiddag Franciscanessen Dongen, 28 maart, Dongen.
  - Kloosterleven van binnenuit. Monastieke expeditie. Willibrordsabdij i.s.m. Rotaryclub Barchem, 28 maart, Doetinchem.
  - Symbolen van spiritualiteit en transformatie. Studiedag Ridders van het Heilig Graf van Jeruzalem, Rolduc, 1 april, Rolduc?
  - Keuzes maken. Spirituele transformaties vanuit Sint Benedictus voor leerkrachten en leerlingen. Studiemiddag Alfa-College, 3 april, Hardenberg.
  - Symbolen voor levensvragen. Benedictijnen en Vrijmetselaars in dialoog. Vrijmetselaarsloge Karel van Zweden, 4 april, Zutphen.
  - Het monastieke levenspad. Hoe kijk je in de spiegel van een abdij? HAN - Docenten Studiemiddag, 6 april, Doetinchem.
  - Schreeuwende stilte. De woestijnvaders over monastieke rust in onrustige tijden. Nacht van de Filosofie - UvT, Tilburg, 8 april, Tilburg.
  - Liturgische geschiedenis. De spiritualiteit van Pasen. Paastriduüm - Studie- en reflectiedagen Willibrordsabdij, 14 april, Doetinchem.
  - Vertalen als betrokken omgaan met spirituele teksten. Willibrordsabdij & Fac. Letteren RU Nijmegen - Inleiding en dialoog, 19 april, Doetinchem.
  - Je roeping leven. Monastieke studies en reflectie op de levensweg. Lezing Evangelisch Theologische Faculteit, 25 april, Leuven.
  - Benedictijnse visies op diaconaat en pastoraat. Studieavond Aartsbisdom Mechelen, 25 april, Mechelen.
  - Samen kiemcellen vormen. Benedictijnse spiritualiteit voor kerk en samenleving. Lezing Opstandingskerk, 10 mei, Zwolle.
  - Benedictijnse levenskunst. Kloosterexpeditie HOVO Nijmegen, 16 mei, Doetinchem.
  - Liturgische bewegingen. Spiritualiteit vanuit de kloosterkerk. Recollectie Abdij van Averbode, 19 mei, Averbode.
  - Kiemcellen binnen de kerken. Spirit17 - Protestantse Kerken Oosterbeek, 21 mei, Oosterbeek.
  - Je levensweg vinden. Kloosterleven van binnenuit. Studiemiddag Graaf Ulenhof College & Willibrordsabdij, 22 mei, Doetinchem.
  - Storytelling en monastieke spiritualiteit. Workshop FTR RU Nijmegen & Willibrordsabdij, 29 mei, Doetinchem.
  - Liturgische beweging en huidige kloosterliturgie. Conferentie Abdij Sint Benedictusberg, 31 mei, Vaals.
  - Monastieke spiritualiteit voor de zorg. Studiemiddag Vicariaat Vlaams Brabant & Mechelen, 1 juni, Erps-Kwerps.
  - Ritueel, Theater en spiritualiteit. Monastieke perspectieven op een cultuurfestival. OEROL Theater- en cultuurfestival - Oerol colleges, 9 juni, Terschelling.
  - Living the Rule: Monastic studies as interdisciplinary platform. Expert-Meeting Monastic Studies Benedictine University Sant'Anselmo, 14 juni, Rome.
  - Das Kloster im Leben. Spirituelle Impulse. Thomas Morus Akademie, 29 juni, Bensberg.
  - De spiritualiteit van het pelgrimeren. Jacobusgenootschap Gelderland, 23 juli, Gaanderen.
  - Kiemcellen in je leven – een spirituele verkenning. Retraite Abdij van Averbode, 21 augustus, Averbode.
  - U gewijd zij stilte en lofzang – Stilte en gebed in het huidige pastoraat. Lezing - Ariensinstituut

- Priesteropleidingen, 7 september, Utrecht.
- Spiritualität aus der Klosterkirche: Erfahrungen von Besuchern. Tagung "Liturgie als Performance" - Franz Hitze Haus, 7 september, Münster.
- Storytelling en monastieke spiritualiteit - oriëntatie op je levensweg? Fac FTR RU Nijmegen & Willibrordsabdij - Workshop, 15 september, Doetinchem.
- Meditatieve spiritualiteit: interreligieuze verkenningen. Workshop Parochie Johannes de Doper Schaijk & Sint Willibrordsabdij, 16 september, Doetinchem.
- Iedere parochie een beetje een klooster. Benedictijnse impulsen voor het pastoraat. Lezing Sint Jacobuskerk, 21 september, Den Haag.
- Anders leven. Een monastieke spiegel voor je rol als professional. Workshop Avicenna - Academie voor Leiderschap & Sint Willibrordsabdij, 22 september, Doetinchem.
- Monnik en Pelgrim. De spiritualiteit van de camino. Lezing Marienburgvereniging, 25 september, Roosendaal.
- Spiritualiteit van de dood: reflecties vanuit benedictijns perspectief. Lezing Federatie Bree, 27 september, Bree.
- Monastieke gemeenschap als sacrament. Studiedag Permanente Vorming OSB & OCSO - Abdij Keizersberg, 5 oktober, Leuven.
- Anders leven. Spiritualiteit en intellectueel engagement. Monastieke Expeditie Honours Academy RU Nijmegen, 14 oktober, Doetinchem.
- Das Kloster im Leben. Pastoral en benediktinische Spiritualität. Vortrag Kreisdekanat Borken, 18 oktober, Heiden.
- Kiemcellen van contemplatie. Contemplatief engagement in het voetspoor van Thomas Merton. Thomas Merton Gezelschap, 21 oktober, Steyl.
- Death, Ritual & Spirituality. Monastic reflections on a dance performance. Our Daily Death - Kaaithheater, 27 oktober, Brussel.
- Bezieling in het onderwijs. Spiritualiteit en reflectie voor leerkrachten. Alfa-College, Fluitenberg, 1 november, Fluitenberg.
- Je plaats vinden. Levensvorm en levensinhoud. Maristen Westerhelling, 3 november, Nijmegen.
- Das Kloster im Leben. Kontemplative Klöster als Modell für die Seelsorge. Tagung "Das Potenzial der Klöster" - Katholische Akademie in Bayern & Bayerische Benediktinerakademie, 6 november, München.
- Zoek de vrede! Pacifisme vanuit monastiek perspectief. Studiedag KNR "De prijs van de vrede", 14 november, Den Bosch.
- Het klooster in je leven. Monastieke spiritualiteit vandaag. Lezing Kruispunt, 19 november, Voorschoten.
- Je eigen kiemcel ontdekken. Kloosterleven als spiegel voor huidige cultuur. Walburglezing, 22 november, Arnhem.
- Van klooster naar wereld. Monastieke impulsen voor de samenleving. Lezing Christenforum, 27 november, Hasselt.
- Contemplatief erfgoed. Het belang van spiritualiteit binnen het culturele geheugen. Museum PARCUM, 3 december, Leuven.
- Stilte en Lofzang. Liturgische spiritualiteit voor de zielzorg. Studiedag Dekanaat Den Bosch, 7 december, Abdij van Postel.
- Het klooster in je leven. Een monastieke spiegel voor je rol als professional. Avicenna Academie voor Leiderschap, Sint Willibrordsabdij 14 december, Doetinchem.

- Symbolen en rituelen voor vandaag. Reflecties binnen een lekenorde. Studiedag Ridders van het Heilig Graf van Jeruzalem, 29 december, Sint Willibrordsabdij, Doetinchem.
- Lex orandi. Gebed in de monastieke traditie. Oecumenische studiemiddag over het gebed - Bisdom Rotterdam, Voorburg.

Retraites

- Anders leven. Retraite op zoek naar je levensvorm. Studiedag Sint Willibrordsabdij, 23 september, Doetinchem.
- Een copernicaanse wending. Meditatie als oefening in contemplatieve spiritualiteit. Retraite “World Community for Christian Meditation” (WCCM) Sint Willibrordsabdij, 8 december, Doetinchem.

Kees Waaijman

Cursussen en inleidingen

- Spiritualiteit en Regel van de Karmel Karmelitaans Centrum voor Spiritualiteit, 13 januari, Haarlem.
- Waaijman, C. J. & Keyzer, A. W. J. de: Liturgische spiritualiteit jaarcursus ‘Biddende leven – In de ruimte van de psalmen’, TBM, 20 januari, 3 maart, 21 april, 22 september, 10 november, 22 december, TBM Nijmegen.
- Aandacht. voordracht CVO onderwijsdag zuid-west Fryslân, 16 februari, Sneek.
- ‘O vlam van liefde levend’: de mystiek van Jan van het Kruis. lezing Spiritueel Cultureel Centrum, 21 januari, Amersfoort.
- Psalm 130 Cursus Verlangen naar Bevrijding, 2 februari, ’s-Hertogenbosch; 8 februari, Tilburg; 10 februari, Amersfoort.
- Leonard Cohen – You want it darker. Nacht van de Mystiek 2017, 3 februari, Lux Nijmegen.
- Een bloem in de zon Signalen van spiritualiteit: Het vuur van Titus Brandsma, TBM, 27 maart, Nijmegen.
- Psalm 130 cursus in Raakpunt, Centrum voor Spiritualiteit, 6 mei, Amstelveen.
- Onderwijs en spiritualiteit: De aanpak van Carmelcollege voordracht voor Fricolore, Besturenoverleg VO Friesland, 1 juni, Garderen.
- Omvorming in de psalmen voordracht voor Protestants Centrum voor Toerusting en Educatie, 6 juni, Oosterbeek.
- Biddend leven – De visie van Titus Brandsma op liturgie? Bezinningsdag TBM, 16 september, Nijmegen.
- Betrokkenheid als Godsnaam Signalen van spiritualiteit, TBM, 2 oktober, Nijmegen.

Retraites

- Holiness in our Carmelite life. 7 en 27 augustus, Twee retraites voor de Indonesische karmelieten in Batie [Java].

Huub Welzen

Cursussen

- Cursus geloofsverdieping “Laat Hem door je leven gaan”. Blok 3: Het spreken van God, 21 januari; 4,11,18, 25 februari, 11 maart, Parochie Oss.
- Bevrijd tot vrije mensen. Bezetenheid in het evangelie volgens Marcus. Karmelkring Boxmeer, 7, 21 februari, Boxmeer.

- Wegwijs in de Bijbel. Karmelkring Boxmeer, 12, 26 september, 10, 24 oktober, Boxmeer.

Inleidingen

- Namen voor Hem. Voordracht, Karmel 11 april, Dordrecht.

Herman Westerink

Cursussen en inleidingen

- Hysteria, Heteronormativity and Psychiatry in the Three Essays. Book presentation Freud Museum, 10 januari, London.
- Philosophy in the Islam or Islamic Philosophy: Response to Souleymane B. Diagne's book *Filosofieren in de Islam?* Book presentation Pieer Gillis Centrum, 15 maart, Antwerpen.
- Das Unbehagen in der Kultur – Ein psychoanalytischer Text? Book presentation Freud Museum, 3 april, Wenen.
- Kritische spiritualiteit – een benadering vanuit Foucault. Faculteitslezing, 11 mei, Nijmegen.
- Ignatius van Loyola en de ontdekking van het eigen innerlijk, 4 oktober, Eindhoven.
- Het tijdperk van de Reformaties, 10 oktober, Boxmeer.
- Hysterie, infantile Sexualität und Heteronormativität: Eine Relektüre der Erstfassung von Freuds Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie. Frankfurter Psychoanalytisches Institut, 1 december, Frankfurt.
- Voorstelling en discussie Boekproject: “De verschillende edities van Freuds ‘Drei Abhandlungen’ “. Maandelijkse bijeenkomst Belgische School voor Psychoanalyse, 15 december, Brussel.

Radiovoordrachten

- Luthers vrijheid en de moderne tijd. Radiovoordracht als onderdeel van “Luther begot!” (Luther en de Reformatie), (VRT-)radio Klara 31 oktober.

7 Begeleiding Scripties

N.B. In deze rubriek worden alleen de scripties vermeld die medewerkers van het instituut namens of als representant van het instituut hebben begeleid, dus niet de scripties die zij uit hoofde van een andere betrekking hebben begeleid.

Eindschrijftjes Opleiding Geestelijke Begeleiding

Corrie van Baal

- Karina Aarts, *Luisteren naar leven in ontvankelijkheid. Inspiratie voor en door geestelijke begeleiding* (tweede beoordelaar: Herman Westerink).
- Jeroen van Lawick, *Aanspreken op Aanspraak. Verkenning van de geestelijke weg in een maatschappelijke praktijk* (tweede beoordelaar: Herman Westerink).
- Gonny Stroeken, *Veerkracht...de kracht die gaande houdt* (tweede beoordelaar: Wendy Litjens).

SAMENWERKING MET MAATSCHAPPELIJKE PARTNERS

De laatste jaren is het Titus Brandsma Instituut een nieuwe weg ingeslagen met name op het vlak van Maatschappelijke Spiritualiteit. Dit is een veld waarbij nieuwe concepten van onderzoek en vorming worden ontwikkeld. Doel van dit project is op zoek te gaan naar nieuwe vormen van ‘actieve contemplatie’ in een seculiere tijd. Uitgangspunt daarbij is dat er ook in zeer professionele (en seculiere) contexten spirituele dynamieken werkzaam zijn, maar dat het mensen ontbreekt aan handvatten en categorieën om daarmee om te gaan. De duurzame samenwerking met maatschappelijke partners maakt het mogelijk 1) iets over die dynamieken te leren (onderzoekscomponent) en 2) ook vanuit onze eigen expertise en vanuit dit onderzoek ook deze partners bewust te maken van deze processen en daar ook taal voor te vinden. Bovendien hopen we zo dieper door te dringen in het maatschappelijk weefsel en over de grenzen van onze traditionele achterban te kijken. Tenslotte is de zoektocht naar de juiste taal en toon om mensen uit bepaalde professionele of maatschappelijke circuits of organisaties aan te spreken ook een vorm van onderzoek – een nieuw leren kijken naar werkelijkheden en naar de traditie. Nadat in 2016 al belangrijke stappen waren gezet door samenwerkingsovereenkomsten met de Stichting Carmelcollege en Verus, de koepelorganisatie van katholiek en christelijk onderwijs in Nederland, werd nu concreet werk gemaakt van onderzoeks- en vormingsprojecten. Ook de samenwerking met het KSGV ging verder en leidde tot een studiedag en een gemeenschappelijke publicatie.

Tenslotte: ook religieuze instituten kunnen beschouwd worden als maatschappelijke partners. Dat had de samenwerking met de Zusters Franciscanessen van Dongen in 2014-2015 al geleerd. Vanuit die ervaring werd al in 2016 met de Benedictijner Abdij Slangenburg in Doetinchem een overeenkomst gesloten, die Thomas Quartier OSB voor 0,2 fte vrijstelt voor het Titus Brandsma Instituut, juist met het oog op de inbreng van de benedictijnse spiritualiteit voor het ontdekken van plaatsen van spiritualiteit in het maatschappelijke leven. Naast de concrete output op het vlak van benedictijnse spiritualiteit leidde dit ook op het gebied van onderwijs en vorming tot verdere resultaten, met name de inbreng van het Titus Brandsma Instituut bij de masteropleiding ‘Cultural Dimensions of Christian Spirituality’ aan de universiteit van de benedictijnen in Rome.

1 Bezielde professionaliteit – samenwerking Stichting Carmelcollege

Veruit het belangrijkste project op dit gebied is de samenwerking met de Stichting Carmelcollege, de tweede grootste scholengemeenschap van Nederland met ca. 40.000 leerlingen. Al enkele jaren werd gewerkt aan de voorbereiding van deze ambitieuze samenwerking. In 2014 werden enkele pilotbijeenkomsten georganiseerd (zie jaarverslag 2014). En in 2015 was de eerste module al operationeel, voorbereid en gecoördineerd door Anne-Marie Bos, onder de titel *Bezielde Professionaliteit: Aandacht*. Vervolgens werd deze module in de organisatie verspreid en er wordt nu mee gewerkt door verschillende groepen in het land. In 2016 werd op vraag van de Stichting Carmelcollege ook een tweede module gemaakt, nu met als thematiek ‘rituelen’. Ook deze vraag kwam vanuit de ervaringen op de werkvloer, waar docenten en bestuurders de noodzaak voelden om ondersteund te worden in de rituelen van alledag, hoe dit aan te pakken, en de dieptedimensie van rituelen..

In 2017 zijn door Anne-Marie Bos en Theo van der Zee verschillende gesprekken gevoerd met medewerkers van Stichting Carmelcollege. Vanaf september is de scheidend voorzitter van de

Raad van Bestuur van Stichting Carmelcollege, dhr. Romain Rijk, voor 0,1 fte vrijgesteld door Stichting Carmelcollege om ons instituut te adviseren ten aanzien van het werkveld onderwijs. Van 5 tot en met 10 november 2017 werd door de Karmelorde te Rome het Tweede Internationale Congres voor Carmelscholen georganiseerd. Anne-Marie Bos nam met twee leidinggevendenden van Stichting Carmelcollege deel aan dit congres. Zij hield daar tevens de openingslezing waarin zij de visie van Titus Brandsma op goed onderwijs naar voren bracht.

2 Verus-TBI-onderzoeksplaats

Het veld van het onderwijs speelt een belangrijke rol binnen het project Maatschappelijke Spiritualiteit. Door de ontwikkelingen en de uitstekende netwerken is er ook voor geopteerd om van dit veld een speerpunt te maken. De samenwerking met Verus kwam dan ook als geroepen. Verus is de koepelorganisatie van katholieke en christelijke schoolbesturen. Deze organisatie was op zoek naar een goede inbedding voor hun eigen onderzoeksinteresse naar de rol van spiritualiteit bij de realisering van de identiteit van katholieke scholen. Resultaat van de samenwerking is de Verus-TBI onderzoeksplaats die aan het TBI gevestigd is. Theo van der Zee is uitvoerder van dit onderzoek. Dit onderzoek wordt gekenmerkt door zeer innovatieve methodes die het mogelijk maken ook daadwerkelijk de vragen die in de onderwijspraktijk leven tot spreken te brengen en te zoeken naar aangepaste antwoorden. Het is een vorm van onderzoek die door de interventies die gebeuren altijd ook vormend van aard is.

3 Kerk in de wijk – samenwerking met parochies en gemeentes

Nadat in 2014 en 2015 door het TBI trainingen waren verzorgd voor het *collatio*-gesprek, ten behoeve van de katholieke parochie Johannes en Jacobus Dukenburg, Nijmegen en de protestantse gemeente, gehuisvest in dezelfde Ontmoetingskerk, bleek in 2016 de behoefte te leven bij de mensen in het veld om dit project verder door te ontwikkelen, ook ten behoeve van andere parochies, gemeentes en professionals elders in het land. In 2017 werden gesprekken gevoerd met mensen die deze groepen representeren. Ook werd in samenwerking met de Hendrickxstichting een plan gemaakt om een aanbod te ontwikkelen voor parochies. De verhoopde bijkomende financiering werd evenwel nog niet gevonden zodat de uitvoering van het project vertraging oploopt.

4 Samenwerking TBI- KSGV

Met de benoeming van Herman Westerink als bijzonder gasthoogleraar vanwege het KSGV (*Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid*) aan de KU Leuven met als leerstoel “Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor spiritualiteit, mystiek en psychoanalyse” is er een stevige basis gelegd voor een inhoudelijke samenwerking van KSGV en TBI op het thema van het onderzoek naar spiritualiteit en mystiek. In 2017 werd een studiedag over het werk van Karl Jaspers georganiseerd.

5 Samenwerking met de Abdij Slangenburg

Met de Abdij Slangenburg werd een overeenkomst gesloten die Thomas Quartier OSB vrijstelt voor 0,2 fte om onderzoek te doen op het veld van monastieke spiritualiteit en met name de betekenis van deze spiritualiteitsstroming voor Maatschappelijke Spiritualiteit. Het is een centrale inzet van het project Maatschappelijke Spiritualiteit om juist de maatschappelijke betekenis en relevantie van christelijke spiritualiteitsvormen in een seculiere context te onderzoeken.

PERSONELE OPBOUW VAN HET INSTITUUT PER 31-12-2017

Bestuur

prof. mr. C.J.H. Jansen (voorzitter)
 mr. drs. Q.J.M. Kramer (secretaris)
 mr. A.I.M. van Berkum (penningmeester)
 J. Brouns O.Carm
 drs. M.-L. Fisscher MEd
 drs. C.M. van de Heuvel
 drs. B. Huitema c.m.m.

Wetenschappelijke directie

prof. dr. Inigo Bocken (wetenschappelijk directeur), 0,3 fte
 dr. Marc De Kesel (wetenschappelijk secretaris), 0,2 fte

Personeelsvertegenwoordiging

dr. Charles Caspers (voorzitter)
 dr. Anne-Marie Bos (secretaris)
 drs. Henk Rutten (vicevoorzitter)

Wetenschappelijke Adviesraad

prof. dr. P. J. M. van Tongeren, voorzitter (Universiteit Nijmegen)
 prof. dr. J. F. Goud (Universiteit Utrecht)
 prof. dr. P. Van Hecke (Universiteit Leuven)
 prof. dr. L. ten Kate (Universiteit voor Humanistiek)
 prof. dr. E. J. P. van Loon (Universiteit Tilburg)
 prof. dr. Th. Mertens (Universiteit Antwerpen)
 prof. dr. P. J. A. Nissen (Universiteit Nijmegen)
 prof. dr.dr. M. Plattig (Universiteit Münster)

Onderzoek

Onderzoeksveld 1: Mystiek/spiritualiteit en moderniteit (0,85 fte)

Moderne Devotie (0.6 fte)
 dr. Rijcklof Hofman 0,6 fte

Mystiek en Spiritualiteit in de moderne tijd (0,25)
 dr. Marc de Kesel 0,25 fte

Onderzoeksveld 2: Mystiek/spiritualiteit en religieus leven (4,0 fte)

Bijbelse en liturgische spiritualiteit (1,4 fte)
 dr. Anne-Marie Bos 0,05 fte
 prof. dr. Kees Waaijman 0,75 fte
 dr. Huub Welzen 0,6 fte

Mystiek/Mystagogie (0,0 fte)¹

dr. Loet Swart 0,2 fte

Spiritualiteit van het religieus leven (2,0 fte)

dr. Charles Caspers 0,9 fte

drs. Pierre Humblet 0,8 fte (0,5 fte t.l.v. KNR en 0,3 fte t.l.v. TBI)

dr. Ad de Keyzer 0,2 fte

dr. Anne-Marie Bos 0,1 fte

Bronnen van Karmelitaanse spiritualiteit (0,6 fte)

dr. Anne-Marie Bos 0,3 fte

dr. Edison Tinambunan 0,3 fte

Onderzoeksveld 3: Mystiek/spiritualiteit in de moderne cultuur en samenleving (1,8 fte)*Maatschappelijke spiritualiteit (1,25 fte)*

prof. dr. Inigo Bocken 0,15 fte

dr. Anne-Marie Bos 0,1 fte

prof. dr. Thomas Quartier 0,15 fte

prof. dr. Herman Westerink 0,45 fte (tot 1 oktober 0,55 fte)

dr. Theo van der Zee 0,4 fte

Spiritualiteit en Kunst (0,55 fte)

dr. Anne-Marie Bos 0,05 fte

dr. Marc de Kesel 0,5 fte

Begeleiding promotieprojecten (0,15 fte)

dr. Hein Blommestijn 0,05 fte

dr. Charles Caspers 0,1 fte

Totaal 6,8 fte (exclusief directeur/secretarisfunctie)**Discipline-ontwikkeling en onderwijs***Redactiesecretariaat Studies in Spirituality (0,3 fte)*

drs. Wendy Litjens 0,3 fte

Onderwijs (0,95 fte)

dr. Anne-Marie Bos 0,2 fte

drs. Corrie van Baal 0,2 fte

drs. Wendy Litjens 0,1 fte

prof. dr. Kees Waaijman 0,05 fte

prof. dr. Inigo Bocken 0,05 fte

prof. dr. Herman Westerink 0,05

---

¹ De inzet van dr. Loet Swart wordt niet meegeteld omdat hij zijn onderzoek als vrijwilliger verricht.

dr. Marc De Kesel 0,05
 prof. dr. Thomas Quartier 0,05 fte
 drs. Henk Rutten 0,15 fte
 mw. Lieneke Lok-Epema 0,05 fte
Totaal 1,25 fte

SPIRIN

drs. Henk Rutten 0,7 fte
 drs. Wendy Litjens 0,2 fte
Totaal 0,9 fte

Ondersteuning van Onderzoek en Onderwijs

Hoofd middelen

mw. Lieneke Lok-Epema 0,75 fte

Ondersteuning project Maatschappelijke Spiritualiteit

mw. Ria Heerema 0,3 fte

Informatievoorziening

drs. Henk Rutten 0,15 fte

Bureau

mw. Ria Heerema 0,5 fte

Totaal 1,7 fte

Op de peildatum bedroeg de totale omvang van de aangestelde staf 10,65 fte exclusief directeur en wetenschappelijk secretaris, 11,15 fte inclusief beiden.

Wetenschapscommissie:

prof. dr. Inigo Bocken
 dr. Marc De Kesel (voorzitter)
 dr. Anne-Marie Bos
 prof. dr. Thomas Quartier
 prof. dr. Herman Westerink (secretaris)

Commissie editieproject *The Writings of Titus Brandsma*

dr. Charles Caspers (voorzitter)
 dr. Edison Tinambunan
 prof. dr. Kees Waaijman